

NICOLO KIRÁLY
AVAGY
ILYEN AZ ÉLET

GÁLI JÓZSEF FORDÍTÁSA

•

SZEMÉLYEK

NICOLO, *Umbria királya*

ALMA HERCEGNŐ, *a lánya*

PIETRO FOLCHI, *mészáros*

FILIPO FOLCHI, *a fia*

ANDREA VALORI

BENEDETTO NARDI

PANDOLFO, *nőiszabó-mester*

ZSOLDOS

PARASZTGAZDA

CSAVARGÓ

MICHELE

NOÉ

BATTISTA

FŐBIRÓ

KIRÁLYI PROKURÁTOR (*államügyész*)

VÉDŐÜGYVÉD

JEGYZŐ

BÖRTÖNŐR

MÚLOVAR

KÓRUS

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS

SZÍNÉSZ

NÉZŐK

KERÍTŐNŐ

MÁSODIK SZÍNHÁZTULAJDONOS

NEMES APRÓD (*fiatal lány alakításában*)

ELSŐ SZOLGA

MÁSODIK SZOLGA

} *perugiai polgárok*

} *szabólegények*

Kézmívesek, bírák, polgárok, vándorkomédiások, színházi közönség, zsoldosok és alabárdosok

A következő szerepeket ugyanaz a színész játszhatja:

Parasztgazda és első színháztulajdonos. Csavargó és börtönőr. Pandolfo nőiszabó-mester és második színháztulajdonos. Andrea Valori és védőügyvéd. Benedetto Nardi és főbíró. Zsoldos és királyi prokurátor. Bíró-sági jegyző és első lakáj. Noé szabólegény és műlovar. Battista szabólegény és színész.

A színpad reliefszerűen kiképzett tér, hasonló a müncheni Künstler-Theater színpadához. A színpad szélességében az emelvény sor, előtte lépcső. Jobbra és balra semleges kijárat. Ez a színpad mind a kilenc kép alatt változatlan. A háttér díszletek közvetlenül az emelvény sorra ereszkednek, kivéve a hetedik és nyolcadik képben, ahol a színpad lehetőleg mély

Prológus

Az előftiggyöny előtt

ELSŐ FELVONÁS

Első kép: Trónterem. – Középkori teremdíszlet ablakkal. Bútorzat: csupán egy díszes karosszék az emelvényen.

Második kép: Hadiút.

Harmadik kép: Nőiszabó-műhely. – Szürke háttér fal. A lépcsők itt a szabók műhelyéül szolgálnak.

Negyedik kép: Bíró-sági tárgyalóterem. – A színpad ugyanaz, mint az első képben. A trón nélkül. Középen hosszú asztal, mögötte foglalnak helyet a bírák. Jobbra kis asztal az ügyészeknek, balra ugyanolyan a védőnek. A lépcső most a tanúk padja.

MÁSODIK FELVONÁS

Ötödik kép: *Börtön.* – *Szürke háttérrel, mint a harmadik képben.*

Hatodik kép: *Vadon. Éjjel.* – *Erdődíszlet, mint a második képben.*

Hetedik kép: *Vesztőhely.* – *Horizontháttér. Előtte akasztófa. A nézőtől balra az emelvény magasabb.*

HARMADIK FELVONÁS

Nyolcadik kép: *Piactér Perugiában.* – *Díszlet: Középkori városkép. Az emelvényen pódium, amelyhez két lépcsőfok vezet fel. Két pad, két karosszék*

Kilencedik kép: *Trónterem.* – *Ugyanaz a díszletkép, mint az első képben*

Mivel a darab színpadi hatásának feltétele a gyors változás, ezért a kellek a legszükségesebbekre korlátozódnak

PROLÓGUS

Az előfüggöny előtt hangzik el; elmondják: Nicolo király, a kilencedik kép kosztümében, és Alma hercegnő a nyolcadik kép kosztümében

NICIOLLO KIRÁLY

Miért nevettek?! Vakok és bolondok
 Vagytok, mint én. Ezt meg is magyarázom:
 Merengtek elképzelt kéjutazáson,
 Új népek s földek ígérete csábít,
 A ritkán-látott hófedte hegyek,
 Példátlan-kék, világnyi tengerek,
 Hogy eljuttasson mindaz a csodáig,
 Mi nem ti vagytok. Most ide-tolongtok
 E vadonatúj házba, azt remélve,
 Öröme gyújt az újdonság regéje –
 De esküszöm: csak akkor lelkesedtek,
 Miként bármilyen más csodát csodálva,
 Ha ti vállalkoztok az utazásra,
 És ha mibennünk magatokra leltok.

ALMA HERCEGNŐ

Kik vagytok, kik itt összegyűltetek?
 Tőkésék, népképviselők, tudósok,
 Vitézek, nászi párok és apósok –
 Csak egyet tudok: különbségteket,
 Mind mások vagytok, de annyira mások,
 Mint a pompázatos műalkotások,
 Miket nagy életművész agya ont.
 De két alak van, amely engedetlen
 Hévvél tesz-vesz valamennyietekben:
 Egy kicsi király és egy nagy bolond.

NICOLO KIRÁLY

Szavam a király felléptére ad jelt:
 Olyan király, ki trónjáért tucatszor
 S reménytelenül vagdalkozva harcol.
 A hős helyett tiszteljétek az embert,

Dicsőség ettől kap új erőt:
Ha játszhatunk királyi ház előtt.

ALMA HERCEGNŐ

Szóljon egy bolondról is híradás,
Eszét vesztette, mint még senki más.
Együgyüen, mint aki mit sem ért,
Vacak cselekkkel, miket kitanult már,
Kétségbeesve küzd a kis honért,
Hol a gyerekkor meseálma bujkál.
A rázúduló verések miatt
További harctól vissza nem riad.
De balgaságának csúcsaira
Színművünknek kell rámutatnia.
Csak egyet még: a bűn, melyre az ember
Vak tébolyában jogcímet szerez,
Ha kivégzik, vagy felmentik ezerszer,
Adóskönyvének ős-tétele lesz:
Saját fenségünk megsértése ez.

NICOLO KIRÁLY

Az emberméltóságról tarka képet
Fest ez a játék – bárcsak tetszene!
Nem külső fényéért tárom elétek.
S ha balgasággal csordultig tele,
Ti még komolyabban mérlegeljétek,
A puszta emberméltóság nyer-e?

ALMA HERCEGNŐ

Csak semmi tapsot! Hajnalpír ha lángol,
Azt hirdeti, hogy borus lesz a nap,
De mást ígér az izzó alkonyat:
Hogy másnap is ünnepi nap világol.

NICOLO KIRÁLY *(kezet nyújtva Almának)*

Bolyongjunk benned, vak emberiség,
A lélek mélyét túrjuk fel hamar!

ALMA HERCEGNŐ *(a közönségnek)*

S büszke örömmel játszhattok a fenség,
Szabadság, dicsőség, lelki nemesség
Nektek dobott arany labdáival!

ELSŐ FELVONÁS

ELSŐ KÉP

Trónterem

ELSŐ SZOLGA (*kihajol az ablakon*) Jönnék! Hömpölyögnek egyre közelebb, mint az utolsó ítélet!

MÁSODIK SZOLGA (*beront a szemközti ajtón*) Tudod-e, hogy a király a börtönben ül?

ELSŐ SZOLGA A mi királyunk fogoly?

MÁSODIK SZOLGA Tegnap hajnal óta!

ELSŐ SZOLGA Akkor jó lesz, ha meglépünk, különben úgy bánnak majd velünk, mintha mi lennénk az ágy, amin megrontotta leányaikat!

A szolgák kirohannak. Fegyveresen, vértől mocskosan, harctól felhevülten más polgárok kíséretében belép Pietro Folchi, Filippo Folchi és Andrea Valori

PIETRO FOLCHI (*kilöki az egyik boltíves ablakot, és a kint összegyűlt tömeghez beszél*) Polgárok! Perugia utcáit gyermekeink és testvéreink hullái borítják. Vannak köztetek, akiknek legszentebb vágyuk, hogy drága halottjukat a méltó és végső nyughelyre kísérjék. Polgárok! Előbb azonban van egy fontosabb kötelességünk. Amilyen gyorsan csak lehet, tegyünk meg mindent azért, hogy elmondhassuk: a halottak nem csupán önnön bátorságuk dicső híréért haltak, hanem hazájuk tartós boldogságáért is. Éljük a pillanattal! Adjunk államunknak olyan alkotmányt, amely gyermekeit a jövőben megvédelmezi a gyilkos fegyverektől, és polgárainak igazságos bért biztosít munkájukért!

A POLGÁROK Éljen Pietro Folchi!

ANDREA VALORI (*a terem ajtajából kifelé beszél*) Polgárok! Csak úgy védelmezhetjük meg ellenségeinktől ezt a drágán megszerzett helyet, hogy mielőtt hazatérünk, már most döntsünk közösen a jövő államformáról. A volt királyt börtönben őrizzük, a patríciusok, akik semmittevéseket a mi verejtékünkől fedezték, menekülnek a szomszédos

országokba. Kérdezlek hát benneteket, polgártársaim, kiáltsuk-e ki, amint Firenzében, Pármában és Sienában történt, Umbriánkban is a köztársaságot?

POLGÁROK Éljen a szabadság! Éljen Perugia! Éljen az Umbriai Köztársaság!

PIETRO FOLCHI Válasszunk hát késedelem nélkül podesztát!

POLGÁROK Éljen a mi podesztánk, Pietro Folchi! Éljen a Perugiai Köztársaság!

ANDREA VALORI Polgárok! Ne hamarkodjunk el semmit ebben az órában! A harccal megszerzett hatalmat úgy kell megerősítenünk, hogy azt, amíg élünk, tőlünk el ne ragadhassák! Megvédhetjük-e Umbriát, ha köztársaságot csinálunk belőle? A republikánus szabadság oltalma alatt az elűzött urak ivadékai hasznukra fordítják tulajdon leányaink hiúságát, hogy éjszakai szendergésünk közben váratlanul újra megláncoljanak! Nézzétek Firenzét! Tekintsetek Sienára! Vajon ott a szabadság nem csupán a legféktelenebb zsarnokság leple, amely alatt koldussá válik a polgár!? Királyai Perugiát hatalmassá és gazdaggá tették, amíg a jogar egy kéjenc tökfilkó kezébe nem került. Ültessük magunk közül a legméltóbbat a trónra! Csak akkor lehetünk, ahogy a harctól kimerülten itt állunk, mi magunk a városunk arisztokratái és az ország urai, csak akkor örülhetünk hosszan és nyugalomban forrón óhajtott előjogainknak!

POLGÁROK Éljen a király! Éljen Pietro Folchi!

NÉHÁNY HANG Éljen a szabadság!

POLGÁROK (*hangosabban*) Éljen a mi királyunk, Pietro Folchi! Éljen Pietro király!

NÉHÁNY POLGÁR (*kedvetlenül elhagyja a termet*) Nem azért ömlött a vérünk! Vesszen a szolgaság! Éljen a szabadság!

POLGÁROK Sokáig éljen, éljen soká Pietro király!

PIETRO FOLCHI (*elfoglalja a trónt*) Választástok értelmében, mint arra hivatott, elfoglalom ezt a trónt, és Umbria királyának nevezem magam! Azok a békétlenek, akik szabadságot kiáltva kiváltak közülünk, éppolyan ellenségei államunknak, mint a henye nemesurak, akik hátat fordítottak falainknak. Hol van Filippo fiam?

FILIPO FOLCHI (*kilép a tömegből*) Mit parancsol az én apám?

PIETRO KIRÁLY Látom a karcolásból ott a szemed alatt, hogy tegnap s

ma nemigen tértél ki a halál útjából! Kinevezlek téged haderőnk parancsnokává. Oszd szét a rendelkezésünkre álló zsoldosokat városunk tíz kapujához, és pergettesd meg a piactéren a toborzódobokat! Perugia a legrövidebb idő alatt álljon fegyverbe, hogy a határhoz vonulhassunk. Minden egyes polgár életéért felelsz, és jótálpsz minden magántulajdon sérthetetlen biztonságáért! Most pedig vezettesd ide börtönéből Umbria egykori királyát, mert úgy illendő, hogy személyem és senki más mondjon ítéletet fölötte.

FILIPO FOLCHI Parancsait pontosan teljesítem. Éljen Pietro király! *(El)*

PIETRO KIRÁLY Hol van vőmúram, Andrea Valori?

ANDREA VALORI *(előlép)* Itt, királyom, parancsára.

PIETRO KIRÁLY Ezennel kinevezlek az umbriai királyság kincstárnokává. Te és atyámfia, Giulio Diaceto, valamint a mi híres jogtudorunk, Bernardo Ruccellai, akinek ékesszólása külföldön nemegyszer megóvta városunkat a vérontástól – ti hárman lesztek tanácsadóim az államügyek intézésében.

Miután a megnevezettek előléptek

Álljatok ide mellém!

Megteszik

Eleget tenni a megtisztelő kötelességnek, hogy mások felett uralkodjam, csak akkor tudok, ha a haza legérdemesebb férfiai szolgálatomba állítják életüket. Most pedig, ti többiek, menjetek és temessétek el a kétnapos harc áldozatait. Hogy ne legyen hiába haláluk, amit gyerekeik és testvérek javáért haltak, legyen ez a mai nap a gyász és a legszigorúbb éberség napja.

Pietro királyon, az államtanácson és néhány zsoldoson kívül valamenynyien elhagyják a termet. Ezután kíséri be Filippo Folchi két fegyveressel a fogoly királyt

KIRÁLY Kinek van mersze bennünket erőszakkal ide hurcoltatni ezekkel az önmagukról megfeledkezett gazfickókkal?!

PIETRO KIRÁLY Törvényeink értelmében Umbria királyi hatalma rád szállt, mint Giovanni király legidősebb fiára. Hatalmad arra használtad, hogy szajhákkal és kurafiakkal mocskold be a királyi nevet. Minden fejedelmi kötelességnél fontosabbnak tartottad a kéjelgést, a vadászatot, a maszkabálokat; így tékozoltad el az állam kincseit, és tetted szegénnyé, védtelenné az országot. Megbecstelenítetted leányainkat, és üzelmeid megrontó például szolgáltak fiainknak. Az állam jósorsával éppoly keveset törődtél, mint a sajátodéval, csak a magad és a haza züllésén munkálkodtál!

KIRÁLY Kivel beszél a hentesmester?

FILIPO FOLCHI Hallgass!

KIRÁLY Adjátok vissza a kardomat!

ANDREA VALORI Bilincseljétek meg! Dühöng!

KIRÁLY Beszéljen tovább a hentesmester!

PIETRO KIRÁLY Életed eljátszottad, kezemben vagy. De én eltekintek a halálos ítélet végrehajtásától, ha alkotmányos okiratban javamra és örököseim javára a magad és rokonaid nevében lemondasz a királyi méltóságról, és ha engem uradnak, jogos utódodnak, Umbria uralkodójának elismersz.

KIRÁLY (*hangosan felnevet*) Azt kívánják a serpenyőben fortyogó pontytól, hogy mondjon le hal mivoltáról. Az, hogy ez a pondró hatalmában tartja életünket, bizonyosága természetesen, hogy a fejedelmek nem tartoznak az istenek közé, halandók, mint az emberek. Ölni a villám is ölhet, aki azonban királynak született, sohasem hal meg úgy, mint egy ember! Emelje csak ránk kezét valamelyik kézműves ezek közül, ha ugyan meg nem fagy ereiben a vér! Akkor majd megláthatja, hogyan hal meg egy király!

PIETRO KIRÁLY Kegyelmed nagyobb ellensége önmagának, mint amelyenek halálos ellenségei. Ha nem mond le, úgy hálás emlékezéssel Giovanni király áldásos uralkodására, akinek kegyelmed vér szerinti gyermeke, felfüggesztjük a halálos ítéletet, és kegyet gyakorolván, a mai naptól számúzzuk Umbria állam határain túlra.

KIRÁLY Számúzetés! Nincs senki e világon, aki számúzhet egy királyt! Az országtól, amelynek Isten kegyelméből uralkodója, távol tarthatná a halálfélelem? Csak egy kézműves szemében lehet az élet ennyire drága és ilyen olcsó a királyi korona! Ezek a száanalomra méltó bolondok, úgy

látszik, azt képzelik, hogy ha egy hentesmester koronát nyom a fejébe, rögtön király is lesz. Csak nézd, ahogy az a potrohos hólyag sápadtan és reszketve lapul odafenn, akár a falhoz csapott sajt! *(Nevet)* Hogy merednek ránk az ostoba hájfejűek, mintha a napkorong hullott volna a lábuk elé!

ALMA HERCEGNŐ *(beront. Tizenöt éves, haja zilált, ruhája tiszta, de tépett, áttör az ajtóálló örökön)* Eresszetek! Engedjete apámhoz! Hol az apám? *(Lerogy a király elé, és átkulcsolja a térdét)* Apám! Rád leltem újra! Drága, szeretett apám!

KIRÁLY *(felemeli)* Ismét épségben a karomban tarthatlak végre, egyetlen kincsem! Miért is jöttél ide hozzám szívszakasztó keserveddel éppen most, amikor kis híján újra a lábam alá tiportam ezt a véres szájú csürhét!

ALMA HERCEGNŐ Akkor hadd haljunk meg együtt, apám! Megosztani veled a halált a legnagyobb boldogság, kárpótol mindazért, amit ebben a két napban Perugia utcáin átéltem. Ne lökj el magadtól! Nem engedtek be a börtönödbe, de most ismét az enyém vagy! Hidd el, apám, nincs senkim e világon rajtad kívül!

KIRÁLY Gyermekem, édes gyermekem, miért kényszerítesz arra, hogy gyilkosaim előtt beismerjem, mennyire gyenge vagyok! Menj, én magam idéztem magamra végzetem, hadd viseljem egyedül! Legádázabb ellenségeimtől – tanúsíthatják neked ezek a férfiak – több kegyet és szerencsét remélhetsz, mint ha sors sújtotta apádhoz ragaszkodsz.

ALMA HERCEGNŐ *(szenvédélyesen)* Nem, ne mondd ezt! Könyörgöm, ne mondd ki ezt még egyszer! *(Hízelve)* Gondold csak meg, még nem is biztos, hogy legyilkolnak minket. Ha pedig szívesebben halunk meg együtt, mint hogy elváljunk egymástól, ki szólhat ellene ezen a világon!

PIETRO KIRÁLY *(aki eddig az államtanáccsal tárgyalt, halkán a királyhoz fordul)* Perugia városa a kegyelmed lányát nagykorúságáig gondos nevelésben részesíti, majd pedig fejedelmi hozománnyal látja el, ha a kegyelmed lánya szavát adja, hogy fiamnak, Filippo Folchinak, utódomnak ezen a trónon, kezét nyújtja, és vele házasságra lép.

KIRÁLY Hallottad, gyermekem? Előtted apád trónja!

ALMA HERCEGNŐ Istenem! Hogyan gúnyolhatod így szegény gyermeked!

PIETRO KIRÁLY *(a királyhoz)* Ami pedig téged illet, még ebben az órában fegyvereseim a fiam vezetésével az országhatárig kísérek. Meg ne próbálj akár csak fél lábbal is államunk földjére lépni *(lassan és nyomatékosan)*, ha nem akarod, hogy Perugia piacán hóhér kezétől hulljon le a fejed!

Filipo Folchi elvezetteti fegyveresekkel a királyt és a hercegnőt, aki apjába kapaszkodik. Már éppen követné őket, amikor lélekszakadva beront Benedetto Nardi, és dühösen karon ragadja

BENEDETTO NARDI Megvagy, gyalázatos himpellér! *(Pietro királyhoz)* Ez a te fiad, Pietro Folchi, tegnap este szesztestvéreivel együtt végighajszolta a város utcáin védtelen lányomat, hogy szándéka szerint megerőszakolja, de a jajveszékelésre odasiető legényem botokkal megfutamította a semmirekellőket. Még mindig ott virítanak a véres karmolások a fickó szeme alatt!

PIETRO KIRÁLY *(felhördül)* Védd magad, fiam!

FILIPPO FOLCHI Igazat beszél.

PIETRO KIRÁLY Vissza veled a mészárszékbe! Uralkodásom első napján a saját fiam szégyenít meg és ilyen elvetemülten! Sújtson le rád a törvény legkegyetlenebb szigora! Maradj a mészárszék mellett, amíg Perugia polgárai térden állva nem fohászkodnak hozzám, hogy kegyelmezzenek meg neked! Verjétek láncra!

A zsoldosok, akik kivették a királyt, visszajönnek Almával. Vezetőjük fél térdre ereszkedik a trón előtt

ZSOLDOS Uram, ne torold meg szolgálidon a szörnyű szerencsétlenséget! Amint a királyt itt, a díszkapu előtt átvezetjük a San Margherita-hídon, szembejön velünk bajtársaink kis lovascsapata, és a mellvédhez szorítanak bennünket. Ezt az alkalmat használta ki a fogoly, hogy hatalmas ugrással az esőtől megduzzadt áradatba vesse magát. Minden erőnkkel tudtuk csak megakadályozni e szüzet, hogy kövesse apja példáját; mire a fogoly után vetettem volna magam, már régen elnyelték a zúgó habok.

PIETRO KIRÁLY Ezekben a véres napokban nem az ő élete a legszánni-

valóbb áldozat! Száz jobb is elhullott miatta. (*Az államtanácshoz*)
 A gyermeket vezessék az orsolyákhoz, ahol részesüljön a leggondosabb
 oltalomban. (*Feláll*) Az államtanács ülése véget ért.
 VALAMENNYI JELENLEVŐ Éljen Pietro király!

MÁSODIK KÉP

Hadiút, erdőszél

A király és Alma hercegnő, mindketten koldusruhában

KIRÁLY Mióta már, hogy faluról falura hurcollak magammal, és koldusz nekem?

ALMA HERCEGNŐ Pihenj egy keveset, apám, aztán majd jobb kedvű leszel.

KIRÁLY (*leül az út mentén*) Miért is nem nyeltek el azon az estén a tajtékos habok! Már régen túl lennék mindenem!

ALMA HERCEGNŐ Azért ugrottál-e le a hídról, hogy életednek véget vess? Hiszen én tudtam, mekkora erő rejlik karodban, és tudtam, hogy a sebes áradat a szabadság felé sodor. Hogyan lett volna bátorságom e remény híján, hogy a kolostorból és a városból elmeneküljek!

KIRÁLY Itt terülnek el a gazdag vadászmezők, ahová az udvari néppel kócsagra solymászni kilovagoltam. Te még nagyon fiatal voltál, nem jöhettél velünk.

ALMA HERCEGNŐ Miért nem tudsz elszakadni ettől a kis Umbriától, apám! Oly nagy a világ! Sienában, Modenában rokonaid várnak. Ujjongva köszöntenek, és drága fejed végre biztonságban lenne.

KIRÁLY Sok áldozatot hozol értem, gyermekem! Mégis arra kérlek, ne tedd fel nekem többé ezt az örökösen visszatérő kérdést! Éppen ebben rejlik végzetem: ha el tudnám hagyni ezt az országot, koronáját sem vesztettem volna el. De lelkem vágyainak be kell teljesülniük életem árán is. Mikor király voltam, úgy éreztem, bizonyára érek annyit a világ szemében, hogy veszély nélkül élhessek álmaimnak. Elfeledtem, hogy a király is, mint a paraszt, vagy akármelyik ember, csak rangját oltalmazva, birtokát védve élhet, ha nem akarja mindkettőt elveszíteni.

ALMA HERCEGNŐ Önmagadat gúnyolod most, apám!

KIRÁLY Ez a világ rendje! Úgy véled, gúnyolom magam? Talán ezért veszik semmibe az emberek, hogy megélhetést keresünk. Amilyenek most látnak, nem vagyok alkalmas semmire. Vagy megsértem őket kevélységgemmel és büszkeséggemmel, amelynek koldusgúnyám nevetéses ellentéte, vagy udvarias viselkedésem teszi őket gyanakvóvá, mivel náluk egyszerű szerénységgel senki sem vergődhet zöld ágra. Gyötörtem szellemem e hat hónap alatt, hogy eligazodjam lényükön és ténykedéseiken. De mindabból, amit egykor Umbria trónörököséként megtanultam, világunkban semmi sem kamatoztatható, hercegként abból semmit sem tanultam. De ha sikerülne a múltamat kigúnyolnom, ki tudja, gyermekem, vajon nem ülünk-e még egyszer gazdagon terített asztal mellé. Mert ha a böllért trónra emelik, akkor a királynak más foglalkozás nem marad az országban, csak az udvari bolondé.

ALMA HERCEGNŐ Fáradtságodban keseregsz így, apám. Jó lenne, ha kicsit szundikálnál. Én pedig friss vizet keresek, hogy szomjadat oltsam, és lehűtsem izzó homlokod.

KIRÁLY (*hátrahajtja fejét*) Köszönöm, gyermekem!

ALMA HERCEGNŐ (*megcsókolja*) Kedves apám! (*El*)

KIRÁLY (*felemelkedik, hirtelen feltűnően élénk lesz*) Mennyire megszerettem ezt a szép országot, de csak azóta, hogy állandó életveszélyben kóborolok benne! Minden rosszban van valami jó: ha nem törődtem volna olyan édeskeveset az én derék perugiai és umbriai népemmel, ha nemcsak a karneválon láttak volna csillámos álarcban, isten tudja, talán már régen felismer valaki. Itt jön megint egy ebből a fajtából!

Egy paraszt közeleg az úton

Adj' isten, uram! Nem akad-e valami munka számomra a kegyelmed birtokán?

PARASZT Akadna bizony, méghozzá neked való. De hál' istennek házamat jól megtermett farkaskutyák őrzik. Itt pedig, nézd csak, egy szőlőmetsző kést hordok magamnál, és bánni is tudok vele; nem tanácsolom neked, hogy akár egyetlen lépést is közeledj!

KIRÁLY Uram, kegyelmednek sincs az égtől írása arról, hogy nem kell egyszer munkát kérnie, ha éhezni nem akar!

PARASZT *(nevet)* Aki azért akar dolgozni, hogy ne éhezzen, mondhatom, jó munkás! Előbb a munka, aztán az éhezés! Aki munka nélkül tud élni, az dögöljön éhen, inkább ma, mint holnap!

KIRÁLY Uram, kegyelmednek bizonyára okosabb tanítómestere akadt, mint nekem.

PARASZT Meghiszem azt! – Te mit tanultál?

KIRÁLY Hadimesterséget.

PARASZT Hála az égnek, mióta Pietro király uralkodik, akit még sokáig tartson meg az Isten, Umbriában ezzel a mesterséggel nem sokra mégy. Város és ország nyugalmat élvez, és egyetértésben élünk végre a szomszéd államokkal is.

KIRÁLY Uram, meglátja, minden munkát elvégzek a birtokán!

PARASZT Még meggondolom a dolgot. Jámbor fickónak látszol. Unoka-öcsémhez tartok, nagy háza és családja van itt Todiban. Délután visszajövök. Várj meg itt, ezen a helyen. Talán magammal viszlek. *(El)*

KIRÁLY *(egyedül)* Aki munka nélkül tud élni, az dögöljön éhen! Miféle elveket hordoz magában ez a féreg, hogy nyomorúságos létét elviselhetővé tegye? – És én? Még csak enni sem tudok adni a gyermekemnek! Olyan dicsőséget juttatott nekem az ég, amely millió ember közül egynek lehet osztályrésze! És még csak enni sem tudok adni gyermekemnek! Jóságos apám vidám játszótársakkal, bölcsnél bölcsőbb tudósmesterekkel, hódoló szolgahaddal a napnak minden óráját örömeppé változtatta, és az én gyermekem a hadak útján reszket a hidegtől, és kerítés tövében alszik! Irgalmazz neki, Istenem, és irtsd ki szívéből nyomorult apja iránt érzett szeretetét! *(Könnyedén)* Velem pedig történjék, aminek történnie kell – könnyen elviselem!

ALMA HERCEGNŐ *(kibomlott hajjal kiront a bozótból)* Édes Istenem, apám! Védj meg engem!

KIRÁLY *(a karjába zárja)* Mi történt veled, gyermekem?

CSAVARGÓ *(aki a lányt üldözőbe vette, előbukkan, majd megtorpan)* Nocsak! Hát honnan tudjam, hogy valaki már megszerezte!

KIRÁLY *(felemelt bottal ráront)* Kotródj, te kutya!

CSAVARGÓ Kutya? Hát te meg mi vagy?!

KIRÁLY *(megüti)* Ez vagyok! Meg ez! És ez!

A csavargó elmenekül

ALMA HERCEGNŐ (*dadogva apjához simul*) Jaj, apám! Hajlok a forrás fölé, hát rám veti magát ez az ember!

KIRÁLY (*zihálva*) Nyugodj meg, gyermekem...

ALMA HERCEGNŐ Szegény apám! Ahelyett, hogy én segítenék neked, még én szorulok a te segítségedre!

KIRÁLY Még ma Perugiába vislek. Pietro király lába elé vetlek...

ALMA HERCEGNŐ Hadd ne halljam ezt örökké! Hogyan hagyhatnálak el, amikor állandóan halálveszedelemben vagy!

KIRÁLY Ezentúl okosabb, ha női ruha helyett férfiöltözetet viselsz. Csoda, hogy a gondviselés máig megőrzött a szörnyűségektől, amelyek bolyongásaink közepette fenyegetnek! Férfiruhában nagyobb biztonságban leszel. Egy paraszt ment erre az imént. Visszafelé jövet elvisz magával, hogy munkát adjon nekem a birtokán.

ALMA HERCEGNŐ Valóban képes lennél újra olyan emberek jármába kényszeríteni magad, akik mélyen alattad állnak?

KIRÁLY (*meghökkenve*) Ezt te mondod, gyermekem? Miért állnának alattam? Egyébként még nem is biztos, hogy szolgálatára méltónak talál. Ha mégis magával hív, kövess bennünket, hogy helyemet a fedele alatt átengedhessem neked.

ALMA HERCEGNŐ Nem, nem. Miattam ne vállalj semmi vesződséget. Méltatlan vagyok én erre!

KIRÁLY Tudd meg, gyermekem, hogy én már jó ideje ott lógnék a csupasz bitófán közönséges útonállásért, ha te, kincsem, nem kísérnél őrangyalként! (*Leül az országút mentén*) Nos, várjuk hát türelmes megadással (*ironikusan*) a mindenható férfiút, akinek visszatérte dönt majd vágyainkról és reményeinkről, hogy szabad-e emberek között élnünk.

HARMADIK KÉP

Nőiszabó-műhely

A király mesterlegény-öltözetben díszes női ruhán dolgozik, maga alá húzott lábbal ülve a lépcsőn. Pandolfo mester lép be fürgén

PANDOLFO MESTER Ez az, Gigi, csak pontosan! Mindig pontosan kezdeni a munkát! Jól van, Gigi!

KIRÁLY Már kukorékolt a kakas, mester!

PANDOLFO MESTER Ezentúl a legényeket is rázd fel nyomban az álmukból! Társaságban jobban megy a munka, mint egyedül. *(Kiveszi kezéből a munkát)* Ide süss, Gigi! *(Széttépi a ruhát)* Fuccs! Mit ér a korai kelés és a kései fekvés, ha nem tart az öltés! És a gomblikak, Gigi! Tán a patkányok segédkeztek neked? Én már akkor is dolgoztam öfelségének, Amália királynénak, amikor az ura még mortadellát és szalámit gyártott. A te kontárkodásod miatt most pártoljon el tőlem a felséges dáma! No, Gigi?

KIRÁLY Ha kárt okozok a munkámmal kegyelmednek, csapjon el!

PANDOLFO MESTER Micsoda gorombaság ez, Gigi, no! Bizony azt hiszed, hogy még a disznókat őrzöd Baschiban! Negyven év nyomja a vállad, és még nem tanultál semmit! Szedd a sátorfád, csavargó, és aztán lesheted, hol kapsz enni!

KIRÁLY *(feláll, és lerázza magáról a foltokat)* Szaván fogom, mester!

PANDOLFO MESTER Hogy kötnének fel, te forrófejű! Nem érted a tréfát? Lehetek kedvesebb az inasomhoz, mint hogy azt a munkát adom neki, amit egyébként a mester végez el!? Nem hagytam-e tán, hogy mióta nálam vagy, te szabj ki minden ruhát? Vigyen el az ördög, amiért nem tudom ellesni a szabásodat! De a perugiai dámák azt mondják: Pandolfo mester, amióta az a vén inas kegyelmednél dolgozik, a kegyelmed munkái oly előkelő szabásúak! De mit ér az előkelő szabás, ha a szüzek ruháin tánc közben felreped a varrás! Sohasem lesz belőled segéd, Gigi, ha nem tanulsz meg varrni! Édes drága Gigim, hát nem látod, hogy csak a javadat akarom?!

KIRÁLY Legyen, Pandolfo mester, itt maradok kegyelmednél, ha a teljes ellátáson kívül minden héten még harminc soldót fizet.

PANDOLFO MESTER (*int*) Megígérem neked, Gigi! Amilyen igaz, hogy itt állok, megígérem! Harminc soldót akarsz. Igen, igen, harminc soldót! Igen, igen! Őfelsége a királyné ruhájának ma délre az utolsó öltésig készen kell lenni. Csak szorgalmasan, Gigi! Mindig csak szorgalmasan! (*El*)

A király megvetően mosolyog magában, és miután Pandolfo mester elhagyja a műhelyt, újra munkához lát. Kisvártatva Alma dugja be fejét az ajtón

ALMA HERCEGNŐ Egyedül vagy, apám?

KIRÁLY (*vidáman felpattan*) Kincsem!

ALMA HERCEGNŐ (*belép. Díszes fekete fiúruhát visel*) Nem hall bennünket senki?

KIRÁLY A mester odafenn reggeli italát issza, a mesterlegények pedig még alszanak. Azok a pillanatok, gyermekem, amelyeket veled együtt tölthetek, kárpótolják lelkemet a szürke napjaim egyhangúságáért. Ha tudnád, milyen hosszú beszélgetéseket folytatok veled, és milyen kedvesen és értelmesen felelgetsz nekem! Ne menj el még. Új bűn ez, amit ezzel a kéréssel elkövetek ellened, de éppen most gyenge ember vagyok!

ALMA HERCEGNŐ (*vidáman, szinte pajkosan*) Nemsokára más lesz a sorunk, apám. Az öreg bírósági jegyző, aki két hónappal ezelőtt küldöncnek felfogadott, már minden aktáját velem másoltatja. Jövő héten magával visz a tárgyalóterembe, hogy helyette én vezessem a jegyzőkönyvet. Apám! Csak sikerülne nekem, hogy a halálos ítéletet, amely most, hogy újra itt vagyunk Perugiában, ádázabban fenyeget, mint eddig bármikor – levegyék rólad. Azt, hogy vajon újból trónra emelnek-e, én, a politikában járatlan nő, meg nem ítélnék. De fejedelmeknél jobban fognak dicsőíteni! Nem lakik-e benned valami isteni erő, hogy szorongatottságodban olyan boldogságot ébresztesz másban, amelyet én érzek! Az üdvösség micsoda özönét áraszthatod majd széjjel, mihelyt béklyóidtól megszabadulhatsz. Ezrek tódulnak majd hozzád, és egyetlen királyt sem kell irigyelned koronája terhéért.

KIRÁLY Ne beszélj többet rólam! Elrejtőzve kell kivárnom, míg órám elérkezik. De te, gyermekem, nem érzed-e magad halálosan szeren-

csétlennek munkád terhe miatt? Nem goromba és pökhendi-e a gazdád, ha éppen arra van szüksége, hogy rosszkedvét kitöltse valakin?

ALMA HERCEGNŐ (*vidáman*) Nem veszed észre, apám, hogy milyen vidám a kedvem? Azok az emberek, akiket szolgálók, megbecsülik a jóneveltséget és a műveltséget. (*Felháborodva*) De neked olyan emberi fajattal kell egy levegőt szívnod, akik, anélkül hogy tudnák vagy akarnák, minden szokásukkal csak gyötrik lelkedet. Látom, ahogy minden étkezésnél az undor fojtogat. (*Észbe kap*) Ó, bocsásd meg szavaimat! Nem kímélték fájó sebeidet!

KIRÁLY (*vidámabban, növekvő élénkséggel*) Nos, képzeld csak, édes gyermekem, e kellemetlen okok miatt becsül engem Pandolfo mester a legszorgalmasabb munkásaként! Baschiban, ahol a jószágot őriztem, éjjeli szállásom az istálló mögött, egy félreeső fészkerben volt! Ott merengtem álmaimon minden reggel, hanyatt fekvé, amíg a nap felettem delelőre nem ért. Ezért kötött talpamra útilaput a paraszt. Itt három közönséges mesterlegénnyel alszom együtt, és így én vagyok az első, aki felkel, és az utolsó, aki nyugovóra tér. Emberek társaságában nem esik nekem olyan jól az alvás, mint az állatok között. Sose hittem volna, hogy szorgos munkás szunnyad bennem! A munka valósággal menedékem. (*Lelkesen*) És a nehéz bársonyok pompás színei, az aranybrokát fénye mind úgy felfrissítik lelkemet, hogy vágyódom rájuk, mint valamilyen erőt adó italtra. (*Büszkén és öntudatosan*) Pandolfo mester leleményes szelleme pedig mindjárt az első napokban felfedezett bennem egy olyan tehetséget, amin én magam is fölöttébb meglepődtem, és őszintén megvallom, nem is válnék meg már tőle könnyű szívvel. Észrevette, hogy minden legénynél, sőt nála magánál is jobban értem a módját, hogyan szabjam ki szabad szemmel a női ruhák anyagát úgy, hogy a hölgyek alakja a legszebben érvényesüljön bennük. Például ezt a zekét, amit viselsz, mindenképpen másképpen szabtam volna, nem úgy, ahogy (*megvetően*) ez a silány kontár művelte, akinek ollója egyáltalán nem volt méltó erre a pompás posztóra!

ALMA HERCEGNŐ Ó, hallgass, apám! Hogy úzhatsz gúnyt ilyen kegyetlenül boldogtalan sorsodból!

KIRÁLY (*megdöbbenve*) Ne hízelegj ilyen csúfolkodva, gyermekem. A sors úz gúnyt belőlem, és nem én belőle!

ALMA HERCEGNŐ *(engesztelően)* Kedves apám, bármi történjék is veled e földön, te mindig király maradsz!

KIRÁLY Igen, a te szerető szívedben! És így szorítja ki onnan apád a férfinem iránti vonzalmat, mely ezekben az években – így illő – már felébredt benned, hogy boldogító hatalmával életed beteljesülése felé vezéreljen. Rangtól és vagyontól már megfosztott apád önistenítő balgasága, most pedig elveszi gyermekétől még az élet legszentebb jogát is, amelyben a vadon teremtménye éppúgy részesül, mint az emberi faj, mert nélkül nem kísérte az életet az istenek áldása soha, sem trónon, sem kunyhóban. Miféle örület csábított arra is, hogy testi erőmet a San Margherita patak hullámaiban tegyem próbára; haddal kellett volna törnöm Umbriára, felgyújtanom négy sarkán a várost, és önnön kezemmel kikotornom koronámat az izzó romok alól! – De ez csak minden múltbeli dőreségem folytatása volt!

ALMA HERCEGNŐ Isten irgalmazzon ostoba lelkemnek! Hogy tehettem ilyet, hogy bánthattalak meg ennyire!

KIRÁLY A bajban az emberek, anélkül hogy tudnák és akarnák, fájdalmat okoznak egymásnak, oly igaz ez, mint ahogy a boldogságban, anélkül, hogy tudnák és akarnák, egymás örömére élnek. Ne büntesd azt, akit már elítéltek. Menned kell, gyermekem. Hallom, odafenn már dübörögnek és ordítóznak a mesterlegények.

ALMA HERCEGNŐ *(Megcsókolja)* Holnap hajnalban! *(El)*

A király ismét dolgozik, majd belép a három segéd, és szorosán mellé ülnek

MICHELE Gigi, ha még egyszer fel mersz kelni, mielőtt a kakas kukorékol, még aznap éjjel álmodban töröm be az orrodat. Aztán mehetsz és árulhatod az asszonyságaidnak a pofádat!

KIRÁLY *(élesen visszautasítja)* Neked bizonyára örömet szerez, ha leüthetsz egy alvót. De vigyázz a csontjaidra, mert másnap talán fel se kelsz többé!

NOÉ Pompásan megadtad neki, Gigi! Meséld csak el gyorsan valamilyik haditettedet, hadd féljünk tőled!

KIRÁLY Én nem fecsérelem az időt. Meséld el te, ha a füled hősi történetekre vágyik, hogyan loptál libát a bevagnai plébánostól!

BATTISTA Szent habakukk, el ne hagyj! Eddig olyan szelíd voltál, sőt nyámnyila, mintha egy legyet se tudnál agyonütni, most pedig legszívesebben felnyársalnál bennünket a varrótúddal!

KIRÁLY (*unottan*) Hagyjatok békén! Lyukas fog kínoz, ezért jöttem le a hálókamrából olyan korán.

NOÉ Igazat mondj, Gigi! Nem az apród járt itt az imént, aki annak a dámának a lángoló szerelmes leveleit hordozza neked, akinek a sárga selyemruhát szabta?!

KIRÁLY Törődöm én a te szerelmes leveleiddel?

MICHELE Egészen más dolgokkal törödsz te! Alig múlt el éjfél, máris felkelsz, hogy talp- és seggnyalásban gyakorold magad. A mestertől elkunyerárod a legények munkáját, és ránk hagyod az inasok dolgát! A dögvész hozott a házba!

BATTISTA Inas, lódulj, hozd a reggeli levest!

A király elhagyja a műhelyt

NOÉ Hiányzik egy kereke, sajnálom. Azt hiszem, azelőtt valamilyen rangbéli úrnak lehetett amolyan csizmapucolója. Ez szállhatott a fejébe.

BATTISTA Láttál te már világeletemben kiszolgált zsoldost, aki ilyen szánalmasan túrta volna, hogy szabólegények gyötörjék?

NOÉ Az én anyám parasztcseléd volt, mindenkinek megmondom, aki kérdi. Nem állítom magamról, hogy a pápánál inaskodtam, és én adtam rá lefekvéskor a hálósipkáját.

MICHELE Majd én megmondom nektek, miért olyan hallgatag a fickó, mint a hal! Mi valamennyien bejártuk a világot, és sokszor nem volt mit zabálnunk, de ez, ha kinyitja a száját, csak úgy árad belőle az elvetemültségre valló sok szitok, hogy mind a hármunk gyomra felfordul tőle. Ilyenkor még a föld is szégyenkezik, hogy ilyen szörnyeteget hord a hátán, az ég is szégyenli magát, hogy a nap rásüt, és szégyenli magát a pokol, amiért nem nyelte még el! Meglátjátok, ha nem hiszitek!

A király visszajön négy fakanállal és egy levesestállal, és azt leteszi a legények elé

Ide vele, szörnyeteg! Te majd lenyalod a kanalunkat, ha mi már jólaktunk!

KIRÁLY *(az önmagával vívott küzdelemben először kitér, megpróbál uralkodni érzelmein, aztán a homlokát csapkodja)* Jaj, átkozott legyen a király, aki nem engedi, hogy megverjenek ezek a bitangok! Átkozott legyen a király, aki nem engedi, hogy felaprítsam ezeket a bitangokat, mert én jobban megértem őt, mint ahogy ő megért engem! Átkozott legyen a király, aki nem engedi, hogy ugyanolyan ember legyek, mint a többiek! Háromszor legyen átkozott a király!

A szabólegények elszörnyedve felugrálnak

MICHELE Hallottátok? A királyt gyalázza! Gyalázza a királyt!

BATTISTA és NOÉ *(egyszerre)* A királyt gyalázta!

MICHELE Fogjátok meg! Ne engedjétek! – Pandolfo mester! Pandolfo mester! – Verjétek ki a fogát!

PANDOLFO MESTER *(berohan)* Csak szorgosan, fiúk, csak szorgosan! Minek verekedtek már ilyen korán reggel a műhelyben, elment az eszetek?

A LEGÉNYEK *(miközben lefogják a királyt)* A királyt gyalázta! Átkot szórt a királyra! Háromszoros átkot a királyra!

KIRÁLY *(ellenállás nélkül megadja magát az erőszaknak)* Háromszor legyen átkozott a király! Hóhér bárdja hasítsa le a király fejét!

A LEGÉNYEK Hallja, Pandolfo mester?

KIRÁLY *(magában)* Szegény gyermekem!

PANDOLFO MESTER Kötözzétek hátra a kezét. Átkozza a mi drága jó Pietro királyunkat! Még hogy Pietro király fejét hóhér hasítsa le! Köteleket ide! Vigyétek a kutyát a bíróság elé! Ez a csavargó még elüldözi a legjobb kuncaftjaimat! Méghogy a Pietro király fejét, aki olyan pontosan fizeti a számláit, mint még soha egyetlenegy király sem!

NEGYEDIK KÉP

Bírósági tárgyalóterem

A középső asztalnál ül a főbíró, oldalán két bíróval, a jegyző és Alma hercegnő mint jegyzőgyakornok, előtte a jegyzőkönyv. A középső asztaltól jobbra a királyi prokurátor emelvénye, balra egy másik a védőé. Jobbra a lépcsőn Pandolfo mester kuporog a legényeivel, ők a tanúk. Az alabárdosok őrizte bejáratokon tódul be a nép

FŐBÍRÓ Őfelsége, a király nevében a tárgyalást megnyitom.

Valamennyi jelenlévő feláll

Mindenekelőtt kívánságára megadom a szót a vád képviselőjének, Silvio Andreotti úrnak, mindkét jogtudomány doktorának, a király prokurátorának.

KIRÁLYI PROKURÁTOR A mi felséges és szeretett Pietro királyunk áldásos uralkodása alatt városunkban, Perugiában szokássá vált, hogy a polgár, az igazságszolgáltatás rendíthetetlen megvesztegethetetlenségébe vetett bizalma erősítéséül engedélyt kapjon arra, hogy tárgyalásaink alatt a tárgyalóteremben tartózkodhassék. Tekintettel a ma tárgyalásra kerülő bűntényre, keresetet nyújtok be a bírákhoz, hogy az itt egybegyűlt hallgatóságot, megőrizendő attól, hogy túlságosan mély bepillantást nyerjen az emberi természet elvetemültségébe, mai tárgyalásunkról zárja ki.

FŐBÍRÓ A méltóságos prokurátor úr alaposan megfontolt indítványát elfogadjuk.

A hallgatóságot az alabárdosok maguk előtt tartott fegyverükkel kiszorítják a teremből

A mi felséges Pietro királyunk...

A jelenlevők felállnak

...azt a bölcs és kegyes rendelkezést hozta, hogy minden egyes szegény sorsú vádlott mellé, származzék az bármelyik országból, városunk költségére egy jogtudományban jártas védő adassék. A tiszteletre méltó Corrado Ezzelino úr, mindkét jogtudomány tanára és tudós doktora vállalkozott arra, hogy e tisztséget ma ellássa. Most pedig kívánságára megadom a szót a tiszteletre méltó Matteo Nerli törvényszéki jegyző úrnak.

JEGYZŐ Tiszteletre méltó és bölcs bírák! A görcs, amely a törvény szolgálatában hosszú esztendőkön át folytatott fáradhatatlan tevékenységem következtében megbénítja jobbomat, akadály a annak a megtiszteltetésnek, hogy mai tárgyalásunk jegyzőkönyvét saját kezűleg vezesse. Itt láthatjátok oldalamon tanítványomat, ezt az eleven eszű, szívemnek kedves ifjút, aki fiatal kora ellenére fölöttébb szokatlan szeretettel és rátermettséggel vonzódik a jogtudományhoz, kérem ezért, hogy gazdája irányítása és felügyelete mellett bízassék rá a jegyzőkönyv vezetése.

FŐBÍRÓ Matteo mester, a kívánsága teljesült. Megállapítom, hogy a mai tárgyalásra megidézett tanúk...

A tanúk felállnak

...valamennyien személyesen megjelentek. Vezessék elő a vádlottat.

Az alabárdosok balról bevezetik a királyt. Amikor Alma meglátja, küssé megriad, de aztán erőt vesz magán, és kikészíti az írószerszámaát

Ludovicusnak nevezed magad, és ezelőtt Baschiban barmok őrzése volt a dolgod. Crimen laesae majestatis a vád ellened, azaz felségsértés, más szóval a király felszentelt személyének megsértése, amit már nagy elődeink, a régi rómaiak törvénykezése is súlyos büntetéssel sújtott. Bűnösnek érzed-e magad ebben?

KIRÁLY Igen.

JEGYZŐ (*Almához*) Azt mondta: „Igen.” Jegyezd fel, fiam. Pontosan jegyezd fel!

FŐBÍRÓ Négy szavahihető tanú egybehangzó állítása szerint a következő

szavakat mondtad: Háromszor legyen átkozott a király! Hóhér bárdja hasítsa le a fejét!

KIRÁLY Ezt mondtam.

JEGYZŐ (*Almához*) „Ezt mondtam.” Jézusmária! Egy tintapaca! Az ördög bújt ma beléd, fiú?!

FŐBÍRÓ Mit hozol fel mentségedre?

KIRÁLY Semmit.

MICHELE (*a többi tanúhoz*) Semmit sem hoz fel mentségére? Hallottátok? Nincs mit felhozzon!

PANDOLFO MESTER Nyomorult bosszúvágtyól fűtve az én számlámra fröcsögte irtózatos átkait! Romlásba akart dönteni, engem, az üzletemet, az egész családomat!

FŐBÍRÓ Csend legyen ott a tanúk padján! Nos, mit tudsz mondani mentségedre?

KIRÁLY Semmit. Isten felsége után minden bizonyjal a király felsége a legszentebb ezen a világon. Ahogy nem sínyli meg az Isten felsége az alantas emberiség átkait, úgy nem sínyli meg a királyé sem. Ejthet-e csorbát az Isten felségén, ha az alantas emberiség ki nyilatkoztatja: nem hiszünk többé benned? Ejthet-e csorbát a király felségén, ha az alantas emberiség azt mondja: többé nem engedelmeskedem neked? (*Nevetve*) Nincs, aki ezt lehetségesnek tartaná! Leereszkedvén hozzánk, Isten járt-kelt a földön, és az alantas emberiség azt hitte, hogy megölheti. És hiába hiszi az alantas emberiség, hogy elűzheti a királyt, ő ott marad, ahol volt. Ha odakiáltanak neki: Hóhér bárdja hasítsa le a fejed, az nem árthat neki semmit. Ezért Isten káromlása után lehet ugyan a király káromlása a legátkozottabb bűn, olyan bűn, melyet én – nyíltan beismerem, szavaimmal elkövettem –, mégis úgy hiszem, a királynak ez teljesen mindegy, túlságosan is közömbös, semhogy valaha is megbosszulja, és így hiszem, iszonyú, hogy az alantas emberiség valaha odáig juthatott, hogy ezért vezekeljen. Bár az élet és a halál feletti hatalomnál nincs az alantas emberiségnek nagyobb hatalma, mégsem tudja, hogy a nyomorult ember vajon nem a halált fogadja-e szívesebben ezer kínja megváltójaként, legyen az bármilyen gyötrelmes. Íme, felsoroltam indokaimat, bizonyításául annak, hogy a bírák,

akik előtt állok, nem szabhatnak ki rám vétkeimért semmiféle büntetést.

Általános felháborodás, krákogás, köhögés

Most pedig engedjétek meg, bölcs és tisztelt bírák, hogy felsoroljam indokaimat annak bizonyításául, hogy miért lenne szent kötelességetek az emberi igazságszolgáltatás teljes szigorával lesújtani rám.

NOÉ *(a többi tanúhoz)* Mindjárt mondtam nektek, ez a fickó tökéletesen hülye!

FŐBÍRÓ Csend legyen ott a tanúk padján! *(A királyhoz)* Beszélj tovább!

KIRÁLY Ahogy a józan ész szerint bebizonyítottam, szavaim nem ártottak a király felségének. Ámde a király felségébe vetett hit, sajnos, a gondviselés mindenható jóságába vetett hit mellett az alantas emberiség legszentebb és legféltettebb tulajdona. Mindazt az örök igazságot, amit a földi halandók az idők kezdetétől megtanultak, amelyek ellen senki, se úr, se rabszolga büntetlenül nem vétkezhet, Isten szent oltalma alá helyezték. A maguk és övéik minden dolgát, életet, halált, vagyont, boldogulásukat, mindennapi munkájuk eredményét, elődeik bölcsességébe vetett gyermeki hittel a király oltalma alá helyezték. Királyában az alantas emberiség saját boldogságának képmását látja, és aki ezt a képmást bemocskolja, elrabolja munkájuk örömét, éjszakáik nyugalma. Ebben a gaztettben az emberi igazságszolgáltatás mércéje szerint a legnagyobb mértékben vétkes vagyok. Lehetetlen, hogy a rám kiszabott büntetés megfeleljen bűneim súlyának. Ha életem ellen irányulna is – szóljon úgy, ahogy szólnia kell –, az ég kegyelmeként fogadom a kezetekből, bírák.

FŐBÍRÓ Urad, a mi drága, szeretett királyunk...

A jelenlevők mind felállnak

...kegyelme egy jogtudományban jártas védőt rendelt melléd. A tiszteletre méltó Corrado Ezzelino úré, mindkét jog doktoráé és tudós professzoráé a szó.

VÉDŐÜGYVÉD *(feláll és a legnagyobb alázat hangján meghunyászkodva és*

szomorkásan beszél a bírósághoz) Legbölcsebb, legigazságosabb, nagyra becsült és tiszteletre méltó bíró uraim! Engedtetsek meg nekem, hogy előbb a mi derék és nemes polgártársunkról, Cesare Pandolfo szabómesterről ejthessek néhány szót.

A következő szavak alatt Pandolfo hevesen zokog, miközben legényei vigasztaló mozdulatokkal nyugtatják

A házában történt gyalázatos bűncselekmény hatására milyen magába roskadva látjuk ma őt itt ülni a tanúk padján. Valamennyien, akik itt ma összegyűltünk, ismerjük megbízható munkáját. *(Saját talárjára mutat)* Egyikünknek sem jutna eszébe soha, és azt hiszem, erről mindannyiunk nevében biztosíthatom Pandolfo mestert, hogy akár csak a legtávolabbi vonatkozásban is összefüggésbe hozza őt a fedele alatt lezajlott legesleggyalázatosabb bűncselekménnyel! *(Ettől kezdve megvető egykedvűséggel)* Ami pedig a vádlottat illeti, kinek védelme szomorú kötelességem, az szemmel láthatóan teljesen züllött személy, aki sokkal inkább méltó legmélyebb megvetésünkre, mint a fenséges római jog magasztos mércéi szerint hozott bölcs ítéletre. Ó, bírák, hadd teljessüljön be a jóra való emberi társadalom eme szemetjén az írás szava, azaz: ne szórjatok igazgyöngyöt disznók elé! Mivel a vádlott példátlan szellemi és erkölcsi romlottságában képtelen lenne teljes értékének megfelelően méltányolni azt a megtiszteltetést, amelyben az igazságszolgáltatás szent mérlegén megfontolt bölcs ítélet részesítené, ezért tisztelettel azt indítványozom nektek, nagy bölcsességű és nagyra becsült bírák, hogy szent hivatásunkon szeplő ne essék, elégedjenek meg botbüntetéssel. Ha mindazonáltal, nagy bölcsességű és nagyra becsült bírák, nem tartanátok elegendőnek a botbüntetést, úgy kiegészíthető lenne háromnapos pellengérré állítással Perugia piacán.

FŐBÍRÓ Megadom a szót a király prokurátorának, Silvio Andreotti urunknak, mindkét jogtudományok doktorának.

KIRÁLYI PROKURÁTOR *(aki a tárgyalás egész ideje alatt nyögött, ásítózott és fészkelődött a helyén, most feláll, és tisztára gépiesen kiabálni és szitkozódni kezd, felhasználva az erkölcsi felháborodás összes handabandázó mozdulatát, így juttatva kifejezésre a bíróságnak a legmélyebb megvetését)*

Mélyen tisztelt bírák! A vádlott, mint ahogyan tisztelt Corrado Ezze-lino úr kitűnő védőbeszédében helyesen állapította meg, züllött személy, a mi jóra való emberi társadalmunk szemetje, példátlan erkölcsi romlottságot tanúsító egyén, akitől bizonyos szellemi furfangosságot, hogy pontosabban fejezzem ki magam, bizonyos paraszti agyafúrtságot mégsem vitatnék el. Erre a paraszti agyafúrtságra utalnak itt elhangzott szavai, valamint az a tény, hogy tettét megfontolt szándékkal tagadni se próbálta, hogy kedvező benyomást keltsen és megvesztegesse ítélőképességünket. Ámde ha ilyen, az emberi romlottság legmélyebb fokán álló egyén ekkora bűntényt elkövet, akkor ez az egyén többé nem tekinthető emberi lénynek, hanem csak vadállatnak, és az ilyen – ahogy a vádlott maga, azzal a szándékkal, hogy ítélőképességünket megvesztegesse, nagyon találóan hangsúlyozta – legveszedelmesebb ellensége a mi jóra való emberi társadalmunknak, amely engem és titeket, bírák, a védelmére szólított és állított ide. Az efféle vadállat azonban alantassága, valamint közveszélyessége miatt nem érdemel más sorsot, mint hogy halál által pusztuljon, és nyoma a földön örökre eltöröltessék! *(Unottan elterpeszkedik újra a székében)*

FŐBÍRÓ Ludovicus vádlott! Van-e még valami hozzáfűznivalód?

KIRÁLY Nincs.

FŐBÍRÓ A tanúk elmehetnek! – A bíróság ítélelhozatalra visszavonul a tanácskozóterembe.

A tanúk, a bírák és a királyi prokurátor elhagyják a termet

JEGYZŐ *(összezsapja kezét a feje fölött, és Almához fordul, aki könnyekben úszva ül a jegyzőkönyv felett)* Szűzanyám, Isten anyja, segíts rajtam, ez a semmirekellő suhanc együgyűségében telebögte nekem az egész jegyzőkönyvet! Már egyetlen betűje sem olvasható. Összeragadtak a lapok!

ALMA HERCEGNŐ *(zokogva)* Istenem, ártatlan! Tudom, hogy ártatlan!

JEGYZŐ Mit törödsz azzal, hogy ártatlan-e vagy sem?! A te fejedet vágják le vagy az övét?!

KIRÁLY *(elfordulva, de nyomatékkal)* Azt mondtam: hasítsa le végre hóhér bárdja Perugia piacán a király fejét!

JEGYZŐ *(Almához)* Hallod, milyen ártatlan!

ALMA HERCEGNŐ *(önkéntelenül feláll, szavai halkán, nagyon gyorsan törnek elő)* Isten az egekben, aki megkönyörülsz rajtunk, nyomorultakon, őrizz meg ettől minket!

JEGYZŐ Lám, derék ifjú vagy te, helyén dobog a szíved! Persze tárgyalásokra egyhamar nem viszlek magammal! Otthon emlékezetből leírod még egyszer az egész jegyzőkönyvet. Ebből többet tanulsz, mintha bebifláznád az egész corpus jurist.

VÉDŐÜGYVÉD *(ahogy a bíróság elhagyta a termet, előhúzott a talárjából egy batyut, benne vajás kenyérrel, kulacssal és kupával. A kulacsot és a kupát maga elé helyezi, aztán falatozva előrejön)* Nos, Gigi, milyen cicerói beszédet vágtam ki a védelmedre? De mit tudsz te Ciceróról! Bocsásd meg, hogy reggelizem! Eredetileg azt terveztem, beleszövök majd a védőbeszédembe egy kis curriculum vitaet, marhapásztorkodásod látványos leírását és a többi. De őszintén megvallom, ezeknél az ökröknél odakint *(korábbi alázatoskodásával ellentétben mély megvetéssel mutatva kifelé)* nem mentünk volna sokra ezzel sem.

KIRÁLY Fogadja hálámat fáradozásáért, tisztelt Ezzelino doktor.

A bírák a királyi prokurátor nélkül visszajönnek a tanácskozóteremből, és elfoglalják helyüket

FŐBÍRÓ *(sebesen, gépiesen felolvass egy iratot)* Ludovicus vádlott, eddig szabóinas Perugiában, azelőtt marhapásztor Baschi faluban, vád alá helyeztetett a király felszentelt személye ellen elkövetett felségsértésért, és bűnében az egybehangzó tanúvallomások, valamint saját beismerő vallomása alapján bűnösnek találtatott. Vádlottat, tekintettel eddigi büntetlenségére, valamint figyelembe véve beismerését, kétesztendei börtönre...

Alma önkéntelenül felsikolt

JEGYZŐ *(keze pofonra lendül)* Fogd be a pofád, kölyök, ha a bíró úr beszél!

FŐBÍRÓ ...továbbá összes polgári jogának és becsületének tízesztendei felfüggesztésére ítéljük, valamint életének egész tartamára kiutasítjuk

Perugia városából, halálbüntetést helyezve kilátásba arra az esetre, ha valaha visszamerészkedik.

JEGYZŐ Írjad, fiam! Írd fel! Ez a legfontosabb!

FŐBÍRÓ *(gyorsan tovább olvas)* Figyelembe véve azt a körülményt, hogy a vádlott a megbánás legkisebb jelét sem mutatta, ítélete azzal súlyosbítható, hogy kétévi börtönbüntetését szigorított magánzárkában kell levezekelnie. A király nevében, az úr ezernégyszázkilencvenkilencedik esztendejében, augusztus havának harmadik napján. *(Az örökhöz fordul)* A foglyot elvezetni! *(Feláll, és udvariasan meghajol a bírák előtt)* Ezennel a mai tárgyalást befejezettnek nyilvánítom. Jó étvágyat!

MÁSODIK FELVONÁS

ÖTÖDIK KÉP

Börtön

KIRÁLY *(fűtyörészve ül a lépcsőn, és fűzfavesszőből kosarat fon)* Szomjas vagyok... Csakugyan ilyen késő lenne már. *(Elégedetten feláll, és az egyik kijáráson kinéz, fürkészően felfelé tekintve)* Hogyan szaladhat itt így az idő? Isten tudja! A nap már a torony déli fala fölé kúszik! A vizeskorsót! *(A sarokból előhoz egy agyagkorsót, és várakozóan az ajtó elé áll)* Már jön is! Amíg király voltam, ízlett-e valaha is ital annyira, mint ez a friss víz, amit immár tizenkét hónapja nap mint nap ebben az órában kapok? Azt hiszem, meg nem érdemelt szerencse, hogy nem a saját uralkodásom idején kerültem börtönbe.

Az ajtó csikorogva kivágódik, kint durva hangon valaki elkiáltja magát: „Vizeskorsó!” A király gyorsan kiteszi az ajtó elé a korsót, és visszatér a zárkába. Az ajtó becsapódik, majd azonnal kinyílik újra, és belép a börtönőr

BÖRTÖNŐR Az isten rakjon akárhová, Gigi, minek hajigálsz a vizeskorsót! Kuss, te állat! Lukas a korsó! Tegnap még ép volt! Befűtök neked, de úgy, hogy vért pisálsz! Azt hiszed, már a cseléded vagyok, amiért mostanában nem nézek úgy a körmödre! Majd megmutatom én neked, hogy belekékülsz! Hadd lássam, mit dolgoztál?

A király odaviszi neki a fűzfa kosarat

Ezt csináltad egy álló napig! Egy darab kenyeret se kapsz addig, amíg az ötszörösét nem csinálod! *(A király lába elé hajítja a kosarat)* Nna! Most pedig átvizsgálom a zárkádát. Vigyázz magadra! Úgyse kerülsz ki élve ebből a lukból! *(Lépésről lépésre végigmegy a zárka fala mentén az ajtótól az ablakig, kezét hátul összekulcsolva, és közben végigmustrálja a falat a földtől a mennyezetig, és időnként hátrafordul a fogolyhoz, aki*

a tekintetével követi) Hát az a pókháló mit keres ott fenn? Negyedik fokú fegyelmi büntetés nyolc napra! *(Megfordul)* Tudod-e még fejből a hét fegyelmi büntetést? He, Gigi?

KIRÁLY Tudom kívülről.

BÖRTÖNŐR Első fegyelmi büntetés?

KIRÁLY *(ettől kezdve válaszait megvető mosollyal kíséri)* Kedvezmény-megvonás.

BÖRTÖNŐR Darabokra töröm a lantodat, amivel elpengeted a munkaidőt! Második fegyelmi büntetés?

KIRÁLY Munkamegvonás!

BÖRTÖNŐR Akkor majd megnézheted, mivel ütheted el az idődet! Nyolc nap, és nem állsz meg a lábadon! Harmadik fegyelmi büntetés?

KIRÁLY Puha fekhely megvonása. Az én fekhelyem amúgy is olyan kemény, mintha kavicsal lenne kitömve!

BÖRTÖNŐR Pofa be! Szívesebben szunyókálna a fickó a szénában! Negyedik fegyelmi büntetés?

KIRÁLY Fél koszt.

BÖRTÖNŐR Mától kezdve nyolc napig kenyéren és vízen élsz! Semmi más! Hallottad? Ötödik fegyelmi büntetés?

KIRÁLY Sötétzárka.

BÖRTÖNŐR Hatodik?

KIRÁLY Kurtavas.

BÖRTÖNŐR Ezt pedig úgy értsd, hogy olyan görbére összehúzzunk, hogy az összes benned búvó ördög már az első órában kiugrik belőled! Hetedik fegyelmi büntetés?

KIRÁLY Testi fenyítés.

BÖRTÖNŐR *(az ablakhoz ér)* Lenyúzom a bőrödet! Úgy megmászatlak fel-alá, hogy holtan esel össze! *(Elvonul a király előtt, kimegy a zárkából, és kívülről bezárja)*

KIRÁLY *(fejét csóválva elképedve néz utána, de a jókedve marad a régi)* Hát ez mi volt? Hol hibáztam? Erről a vadállatról hittem, hogy egy esztendő alatt embert neveltem belőle? Egyszer csak oda minden fáradásom, visszapottyant az őserdőbe? Vagy álmodtam volna? *(Megtapogatja magát)* Nem törhetett szét a korsó, az teljességgel lehetetlen! Ma reggel még ittam belőle. Most odakinn széttöri, nekem pedig majd megmutatja a cserepeket! Vajon ma szomjaztatni akar? Szom-

jaztasson! Akkor legalább nem kell gyönyörködnöm a képében! Ha majd jön, olyan tekintettel fogadom, hogy lesüti a földre a szemét. *(Kihúzza magát)* Segíts meg, királyi méltóság, hogy a fickó észhez térjen aljasságából! *(Hallgatózik)* Már itt is van! – Párviadal fegyverek nélkül. – Ember ember ellen!

Az ajtó csikorogva kinyílik. Alma lép be ugyanabban az öltözetben, mint az előző képben, két kézzel egy korsót hoz. Mögötte döngve csapódik be az ajtó

Gyermekem?! – Ó, állati gonoszság!

ALMA HERCEGNŐ Jaj, apám, hiszen meg sem tudlak ölelni! Bor van a korsóban.

KIRÁLY *(lélegzet után kapkodva, két keze a mellén)* Ó, ördögi kegyetlenség! *(Elveszi a lánytól a korsót, és leteszi)* Honnan jössz, édes gyermekem? Tizenkét hónapja vágyom rá, hogy lássalak. Élsz még, egészséges vagy, jól vagy. Beszélj, hogy megy sorod a nyomorult emberek között!

ALAM HERCEGNŐ Csak egy kurta percünk van! Végre sikerült az őrt megvesztegetnem, mától kezdve minden héten egyszer megengedi, hogy meglátogassalak. Mondd el gyorsan, mivel enyhíthetném szenvedésedet?

KIRÁLY *(gúnyosan)* Az én szenvedésem! Igen! Milyen apa vagyok is én, hogy a gyermekemet védtelenül kiszolgáltatom a világnak? Ettől szenvedek én! Egyébként nap mint nap hálát adok Istennek, hogy ez a hat láb vastag fal elválaszt az emberektől, és biztonságban lehetek tőlük!

ALMA HERCEGNŐ Láthatod rajtam, apám, hogy az emberek kedvesek hozzám. Még mindig a törvényszéki jegyzőnél szolgállok. Csak mondd meg, apám, mit hozhatok neked, amitől erőre kapsz. Micsoda szörnyű kínokat kellett itt kiállnod!

KIRÁLY *(suttogva, de nagyon élénken)* Nem, nem, gyermekem. Ne hozz nekem ide semmit, ami idegen ebben a magányban. Nem is tudod, milyen szélesebb szárnyakon repül itt az idő! Kezdetben hétszázharminc vonalat karcoltam ebbe a falba, hogy mindennap örüljek, amikor egyet áthúzok. Milyen hamar eljött az idő, amikor már csak heten-

ként, havonként irtottam a vonásokat. És most már borzadva nézem, mily gyorsan fogynak, amíg az utolsó is oda, és én megint a sziklák tövében keresek menedéket, és farkasokkal harcolok, hogy elragadjam tőlük zsákmányukat! De ne bánkódj szavaimon! Nem tudhatod, hogyan készített fel jöttödre az őr!

ALMA HERCEGNŐ Néma iszonyattal gondolok rá, milyen pokolian gyötörhet!

KIRÁLY (*megvető nevetéssel*) Hogy képzeled! Gyenge féreg ő ehhez. Az én érzéketlenségemmel nem tarthat lépést semmiféle kegyetlenség. Tudd meg, hogy noha egy szóval sem panaszkodtam neki, öklömnyi könnyeket hullajtott már itt. Ki lenne annyira elfajzott, hogy ne legyen hálás, ha jobbik énje váratlanul megértésre lel? Azt az örömet, persze, hogy viszontláthatlak, már nem tudta zavartalanul, elviselni. (*A legnagyobb megvetés hangján*) De ez abból a gyáva rettegésből ered, amit a foglalkozása olt belé. Szegény pára olyan féltékeny kulcs-csomóval gyakorolt nevetséges látszathatalmára, hogy már attól reszket, teljesen aláásta tekintélyét kegyessége, amelyben ma részesített. Remélem, nem hoztál nagy áldozatot azért, hogy ennek a bitagnak a jóindulatát megvásárold?

ALMA HERCEGNŐ Ne rólam beszélj, apám, az idő múlik, és én még nem tudom, hogyan segíthetnék neked!

KIRÁLY (*tanácstalanul, zavartan mosolyog*) Valójában magam se tudom! Ha rátermettebb ember lennék, sorsomat talán száanalomra méltónak találnám. Nyomorúságomban csak attól a pillanattól reszketek, amikor vasveretes ajtó többé már nem véd, ablakrács többé már nem akadályozza meg, hogy belépjen valaki hozzám, midőn újra emberek közé kerülök, akiknél megértésre sohasem találok, és akiknek üzelmeitől igazán csak a törvény keze szabadított meg. Tudod-e, milyen gyorsan hegednek a magányban a lélek tátongó sebei? A bírák azt hitték, hogy súlyosbítják büntetésemet, ha magányos rabságra ítélnék. Milyen hálás vagyok nekik érte, hogy itt nem emberekkel kell együtt élnem!

ALMA HERCEGNŐ (*bosszúsan*) Istenem! Akkor engem sem akarsz látni itt többé!

KIRÁLY (*észbe kap*) Kedvetlenséggel, kelletlenséggel jutalmazom áldozatodat. Súlyossá és rakoncátlanná válnak a gondolatok, ha az ember

naphosszat csak önmagával társalog. Egyet kérek tőled: ha visszanyerem szabadságomat, hagyj a sorsomra – nem örökre, csupán addig, amíg méltónak bizonyulok a te lelki nagyságodhoz.

ALMA HERCEGNŐ Ó, soha! Ne kívánd, hogy valaha is elhagyjalak! A jövőnk nem lehet olyan keserves, amilyen múltunk volt.

KIRÁLY A tiéd nem. Ebben boldogan hiszek.

ALMA HERCEGNŐ Ebben a vaksötétben szegény lelkedden úrrá lett a szomorúság. Büszke szíved hajlik a csendre. Békés nyugalmad áltatás, vonásaidban nyoma sincs.

KIRÁLY Egy éve már, hogy nem néztem tükörbe, de gondolom, milyen rút lett itt az arcom. Mennyire sértheti látványom szemed!

ALMA HERCEGNŐ Ne beszélj így, apám!

KIRÁLY (*hirtelen újra felderül*) De ismered elnyűhetetlen természetemet. És most belépsz hozzám te, az egyetlen, aki boldogságomból megmaradt. Már csak azért is, hogy gazdagon és királyian megjutalmazhassalak, szeretnék újra király lenni.

ALMA HERCEGNŐ Hallom az őrt. Mondd, hogyan enyhíthetném szenvedésedet?

KIRÁLY (*harsányan felnevet*) Ugyan mi hiányozhat nekem? Milyen kellemetlenné válna a börtön, ha az élet gyönyörei beléphetnének ide! Hogyan vágyódjam itt egy szépasszonyra, ha emlékezetem többé már képtelen a szépséget felidézni! (*A kijáratra mutat*) Fekhelyem amott nappalra lakattal a falnak fordítva. Mivel más pihenőhelyem nincs, esténként olyan kimerülten térek nyugovóra, mintha körbeszántottam volna egy mezőt. Hajnalonként a harsány kolompolás vágytalan, derűs álomból ébreszt, amihez hasonlót csak gyerekként álmodtam.

Nyílik az ajtó

Ha legközelebb jössz, gyermekem, egyetlen panaszt se hallhatsz tőlem. Érezd magad vidáman nálam, mintha odakinn lennél napfényes világodban. Isten veled!

ALMA HERCEGNŐ Isten veled, apám! (*Elhagyja a zárkát. Az ajtó becsukódik mögötte*)

KIRÁLY (*utánanéz*) Még egy egész esztendő! (*Ismét a fal felé fordul*) Megszámolom most mégiscsak a rovasokat, hányat kell még kihúznom!

HATODIK KÉP

Vadon. Éjjel

Király, Alma hercegrő, múlovar jönnek

KIRÁLY (*kissé fáradt, de erőteljes, zengő hangon beszél*) Sokat kell-e még gyalogolnunk, testvér, amíg a koldusbúcsú helyére érünk?

MÚLOVAR (*nagyon élénk, hiú, nagyképű*) Legkésőbb éjfélre ott vagyunk. A voltaképpeni koldusbúcsú nem kezdődik meg előbb. Ti ketten, ugyebár, először zarándokoltok velünk így éjnek idején a vesztőhelyre?

KIRÁLY Csak néhány hónapja tartozunk a vándorkomédiások népéhez, de már részt vettünk a táncban néhány boszorkányszombaton.

MÚLOVAR Úgy látom, testvér, téged valahol leszoktattak a menetelésről! Egyébként egész kemény fickónak nézlek!

KIRÁLY (*leül egy sziklatömbre*) Szívem, mint rab madár verdesi bordáimat! Az út hegynek fel visz, nem kapok levegőt.

MÚLOVAR Van időnk elég. De a legénykéd, testvér, annál jobban áll a lábán. Nagy kár ezért a fiatal hajtásért! Tőlem hasznosabbat is tanulhatna a lanttal kísért utcai éneklésnél. Ezt sehol se becsülik többre a koldulásnál. Add mellém, testvér, csupán egy fél esztendőre! Nálam mindenestre nem lesz rosszabb dolga, mint ha a lábad nyomát tapossa; én múlovar csinállok belőle, olyat, akiért a cirkuszmesterek kezüket-lábukat törik.

KIRÁLY Drága testvér, ne akarj lóvá tenni, hogyan akarod az én legénykémet múlovaqlásra tanítani, ha magad is az apostolok lován utazol?

MÚLOVAR Olyan gyanakvó vagy, mintha odahaza hordószám állna az aranyod! Aztán szemlátomást sejtelmed sincs róla, mikor és hol ettél utoljára meleget! Így persze nem sokra viszed! Ezen az éjszakán, a koldusbúcsún legalább fél tucat cirkuszmesterrel találkozunk. Mind azért tart oda, hogy művészt találjon, akit felléptethetnek! Majd meglátod ott, te szegény ördög, hogyan mennek öltre személyemért, majd meglátod, hogyan licitálja túl az egyik a másik foglalóját! Mert számukra én hál' istennek nem vagyok olyan ismeretlen, mint ti, vásári énekesek! Ha pedig valamelyikhez újra elszegődöm, annyi lovam lesz, hogy

a te vidor legénykéd, ha kedve szottyán hozzá, már az első napon nyakát szegheti!

KIRÁLY Mondd csak, testvér, lesznek ott a koldusbúcsún színháztulajdonosok is?

MÚLOVAR Színházi rókák? Hát persze! Az egész országból odagyűlnek. Honnan vennék különben a táncosnőiket és a pojacáikat? Azt persze, testvér, már fölöttébb kétlem, hogy valamelyik felfogadjon téged. Ha szimatom nem csal, egyáltalán nem látszik rajtad, hogy mókázni tudnál!

KIRÁLY De létezik egy magasztos művészet is, amit tragédiának neveznek!

MÚLOVAR Tra-tra-tra tragédia! Igen. Hallottam már ezt a kifejezést. Ehhez a művészethez, drága testvérem, fikarcnyit se értek. Csak azt tudom róla, hogy pocsékul fizetik. (*Almához*) Nos, derék fiatalember, nem csorog a nyálad valamilyen jobbfajta zaba után? Nincs kedved megtanulni tőlem a múlovaglás magasztos művészetét?

KIRÁLY (*feláll*) Előre, testvér, nehogy elmulasszuk a koldusbúcsút. Egy esztendőben csak egyszer nyújtja felénk kezét a szerencse.

Mindhárman el

HETEDIK KÉP

Vesztőhely

Éjszaka. A háttérben akasztófa magasodik. Balra vastag kérgű, göcsörtös tölgyfa tövében sziklatömb, mely a fellépők színpadául szolgál. A szikla körül tanyáznak a nézők. Férfiak, nők, gyerekek fantasztikus öltözetben

KÓRUS (*tamburinkísérettel*)

Nézd a várost és falut:

Jól-zárt ablaktáblák mögött alszik minden ember;

S akinek ház s ágy se jut.
Akasztófa alatt kószál vidám szellemekkel!

Ránk nem süt a napsugár,
Boldogság nyomát halkán kutatjuk a sötétben,

És mienk a messzi táj,
Ha nyájasan villog a csillag a magas égen.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (*mély basszus hangon beszél az egyik színészhez*) Mutasd meg nekem, nagyra becsült ifjú barátom, mit tanultál!
Hic Rodus, hic salta! Mi a szerepköröd?
SZÍNÉSZ Bajazzót játszom, tisztelt mester.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Akkor hát lássuk a bajazzót, fiatal barátom.
De jól csináld! Dificile est, satiram non scribere! Az én közönségem csak a legjobbhoz szokott!

SZÍNÉSZ Tüstént ízelítőt adok művészetemből.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Ha elnyered tetszésemet, ifjú barátom, havonta száz soldo üti a markod. Pacta exacta – boni amici! Eridj, ifjú barátom, lássuk a mutatványt!

A színész felkapaszkodik a sziklára. A tömeg tapssal és bravókiáltásokkal fogadja

SZÍNÉSZ (előbb kacagásban tör ki, majd elmondja a következő verset, mindegyik sorát másféle vihogás kíséretében)

Gróf Onofrió gróf vala,
Birkamód ostoba.
Született hét leánya –
Számukra férjet hol találna?
Nem sikerült a férj-fogás –
Záptojás! Záptojás!

NÉZŐK (akik többször is félbeszakítják az előadást füttyel és sziszegéssel, megismétlik az utolsó szavakat) Záptojás! Záptojás!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (aki a sziklával szemben egy fatönkön áll, túlharsogja a lármát) El a fickóval! Apage! Isten a haragjában teremtette! Alea est iacta!

A színész távozik a szikláról

KÓRUS

Ne hidd, ó, emberi nem,
Hogy hiú álmokban elfecséreljük a létet!
Nézd, mit tesz a szerelem,
Ha bitóról csontváz-zörgés hozzá a kíséret!

A király, Alma és a kertőnő jönnek

KERÍTŐNŐ No, te énekes kódis, mit kérsz ezért a csinos legénykéért?
Hallgasd csak, milyen szépen cseng az aranypénz a szatyromban!
KIRÁLY Az imént egy műlovar akarta tőlem megvásárolni. Hagyjátok békén ezt a fiút! Nem ezért jöttem a koldusbúcsúba. Egyáltalán, mihez kezdhetnél vele?

KERÍTŐNŐ Ne tarts olyan butának, énekes kódis, azt hiszed, nem látom

meg rajta, hogy leány! Olyan anyja leszek a drága gyermeknek, hogy edesebbet szerte a világon sehol se talál. (*Almához*) Csak ne kéresd magad, kis galambom! Nem eszlek meg! Ha valaki olyan szép, arányos termetű, mint te, és olyan kerek, rózsás a pofikája, mint a tiéd, és ilyen friss cseresznyeajka, ilyen sötét tűzű szeme van, az selyempaplan alatt háljon, ne a puszta földön. Nálam nem kell a lantod pengetned! Csak légy kedves! Mi mást, mi jobbat kívánhat a pezsgő ifjonti vér? Miniszterek, bárók járnak hozzám, csak válogatnod kell. Csókolt már valódi báró!? Jobban is ízlik az, mint egy csavargó szúrós szakáll! Ide süss, énekes kódis! Itt van két dukát! Még rajta a sorja! A lány meg az enyém! Megalkudtunk!

KIRÁLY (*gyanakodva figyelte a kerítőnőt*) Akaszd fel magad a pénzeddel együtt! (*Almához*) Ez az ostoba néember butaságában még valóban álruhás lánynak néz téged! Miért is nem vagy az!? Ha most lány lennél, könnyűszerrel megszabadulhatnál a bozontos énekes kódistól! Nincs is komiszabb, mint tartani a kalapot a krajcárok alá! Talán szedtél már fel olyan krajcárokat is, amelyeket ennek a tiszteletre méltó hölgynek érző szívű nevelt lányai szórtak le nekünk? Nekik amellet még mindig van reményük rá, hogy a fennkölt polgári társadalom teljes értékű tagjaiként hasznosítja őket! Ilyen csillag nem fénylik a mi utunk felett!

KERÍTŐNŐ (*Almához*) Az isten szerelmére, szívem csücske, ne hagyd, hogy ez a csavargó telebeszélje a fejed! El se tudod képzelni, mily gyönyörűséges az én házam! Egész napodat a legvidámabb játszópajtások társaságában töltheted! Ha nem ad el nekem ez az énekes kódis, csak hadd óbégasson utánunk. Ne félj tőle! Az én oltalmam alatt olyan biztonságban vagy, mintha egy egész hadsereg kísérne!

ALMA HERCEGNŐ (*kiszabadítja magát a kerítőnő karjából*) Majd beszéllek veled. (*A kerítőnő mellett elhaladva a királyhoz lép, reszkető hangon*) Tudod-e még, apám, miért jöttünk a koldusbúcsúba?

KIRÁLY Tudom, gyermekem. (*Felkapaszkodik a sziklára. A nézők száraz köhögéssel fogadják. Tiszta, de érzelemtől fűtött hangon beszél*)

Isten nevében király vagyok itt,
De uralmam el nem ismerik!
Ha bőgnék, hogy a szikla belerengjen:

Ezen ország királya én vagyok –
 Madár-csivogás gúnyolna ki engem! –
 Királyi ésszel mire juthatok?
 Hogy kiéhezve, mint télen az állat,
 Sóvár foggal faljam, amit lehet. –
 De ne gyötrelmeimről kornyikáljak,
 Ha szólok, népem, teveled!

NÉZŐK (*harsány nevetésben törnek ki, viharos taps, lelkes kiáltások*)
 Da capo! Da capo!

KIRÁLY (*szorongva és megilletődve*) Tisztelt közönség! Az én szerep-
 köröm a legkomolyabb, legmélyebb tragédia!

NÉZŐK (*felröhögnek*) Bravó! Bravó!

KIRÁLY (*összeszedi minden lelkierejét*) Amint az imént előadtam nek-
 tek, az az én legdrágább, legszentebb ügyem, amit eddig lelkem mé-
 lyébe zárva őriztem!

NÉZŐK (*újra viharos tetszésnyilvánításban törnek ki, amiből ezek a szavak vehetők ki*) Nagyszerű komikus! Megfizethetetlen jellem-
 szí-
 nész!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (*a fatönkön*) Fejezd be monológodat, drága
 ifjú barátom! Vagy csak ez a néhány töredék rejtezett szegény kopo-
 nyádban? Si tacuisses, philosophus mansisses!

KIRÁLY Jól van hát! De szívemből kérlek benneteket, kedves közön-
 ségem, fogadjátok szavaimat az őket megillető legkomolyabb tiszte-
 lettel. Hogyan hathatnék szívetekre, ha nem adtok hitelt ajkamról
 patakozó panaszaimnak!

A NÉZŐK (*nevetnek, és lelkesen tapsolnak*) Micsoda méltóságteljes póz!
 Micsoda faramuci pofákat vág közben! Bohóckodj tovább!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (*pisszegvè*) Gyerekek! Gyerekek! A mimes-
 nek semmi nem árt jobban, mint a tetszésnyilvánítás! Ha belehajszol-
 játok, hogy túltegyen magán, csak olcsó fogásokat használ szegény
 éhenkórász! Odi profanum vulgus et arceo! (*A királyhoz*) Mondd
 tovább, fiam! Úgy látom, paródiáid felvidítják nagyérdemű közön-
 ségemet!

KIRÁLY (*miközben minden eszközzel szavai komolyságát próbálja hang-
 súlyozni*)

A király én vagyok itt! – Térdre gyorsan!
 Ilyen idétlenül miért röhögtök?! –
 Az én bűnöm, hogy nem tud senki rólam
 Birodalmamban. Alszanak az örök;
 Idegen zsoldban áll vitéz hadam! –
 Másé a fő-hatalom: az arany! –
 Igaz király bárhol, bármikor élt-e.
 Azért, hogy tallért tallérra tegyen?
 Ezt lakájokra bízta kegyesen!
 A tömeg szutyka rátapad a pénzre:
 Nem Isten kegyéből uralkodó
 Felség hóhér kezébe való!

NÉZŐK (*harsány nevetésben törnek ki*) Da capo! Bravó! Da capo!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Ez a fickó ragyogó satirikus! Második
 Juvenalis!

KIRÁLY (*mint fent*)

A király én vagyok! – Ki nem hiszi,
 Álljon elő! Próbát tehet velem!
 Nem dicsérem magamat szívesen!
 De fényemet a világ elveszi. –
 Ki kardot forgat, kioktatom én:
 Hegyes vasát hogy mártsa könnyedén,
 Mosolyogva ellenfele szívébe,
 Hogy a párbaj ne rémtett, félelem,
 De tündérek víg körtánca legyen,
 S a halál is hasonlítson a kéjre! –
 A király én vagyok! – A legvadabb,
 Harapós berber pusztai lovat
 Hozzátok – kantár és nyereg se kell!
 Sarkantyúmat mihelyt vékonyában érzi,
 Spanyol járása a szemet igézi,
 S hódol nekem kecses lépteivel! –
 A király én vagyok! – Ünnepre gyertek!
 A nyomorult világ távol marad,

Csillárunk lesz a rőt alkonyi nap,
 Árkád alól ének hangjai zengnek;
 A vendég boldog vággyal fut a rétre,
 Hol szökőkutak meghitt hangja mellett
 Nimfák huzzák le magukhoz becézve –
 Uralkodó vagyok! Egy lányt ide!
 Mint hajnali dér, oly tiszta legyen!
 Ártatlanságát meg nem rémitem;
 Koldus leszek, kinek nincs semmije;
 Távolság tartom sátáni praktikáktól
 S magamtól – s még minden csillag világol,
 S erényén győz a vágy istenien! –
 Hű nők közül a leghűbb jöjjön erre!
 Félve kétkednek: bűnös élvezetre
 Mi hajtja őket: iszony? Bizalom?
 S kétkedve máris csüggnék ajkamon! –
 A király én vagyok itt! – Volt-e kislány
 Keze, lába, bokája ily finom?
 Megvetem mosolyodat publikum:
 Rázd bár kezed-lábad kecses-hiun:
 Mit fent a koponyád rejt, szörnyü hitvány!
 Törjön a legkarcsubb lány – nosza! Rajta! –
 Szélkönnyü táncban dicső diadalra!
 Vér még nem száradt bajvívó vasán,
 S bokája karcsu, mint az én bokám...

(Minthogy senki sem jelentkezik, Almának) Nyújts ide fáklyát, gyermekem!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Felfogadlak táncmesternek és jellemkomicusnak, és felajánlok neked havi száz soldót!

MÁSODIK SZÍNHÁZTULAJDONOS *(fejhangon beszél)* Száz soldót, hihhi? Száz soldót kínál neked ez a csepürágó hintáslegény? Százötven soldót vágok a pofádba, gazfickó! Ehhez mit szólsz? Hihhi? No igen vagy nem?

KIRÁLY *(lejött a szikláról az első színháztulajdonoshoz)* Nem gondolná,

tisztelt mester, hogy a tragikus szerepkör jobban illik hozzám, mint a komikus?

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS A tragikum legpirinyóbb szikrája is hiányzik talentumodból; ezzel szemben jellemkomikusként soha többé nem mehetne rosszul a sorod ezen a földön. Hidd el nekem, drága barátom, én ismerem a királyokat. Egyszerre két királlyal is ettem már egy asztalnál! A te királymonológod karikatúrája az igazi királyoknak, és ezért méltányolható.

MÁSODIK SZÍNHÁZTULAJDONOS Ne hagyd, hogy ez a lókupec rászédjen! Mit ért ez a komédiajátszáshoz!

KIRÁLY *(a második színháztulajdonoshoz)* Nem gondolná, tisztelt mester, hogy a tragikus szerepkör jobban illik hozzám, mint a komikus?

MÁSODIK SZÍNHÁZTULAJDONOS Ugyan, bolondság! Fogalmad sincs róla, mi a tragédia! Én a hivatásomat a római és a bolognai egyetemeken tanultam. Mit szólnál kétszáz soldóhoz, hihihí?

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS *(megveregeti a király vállát)* Én háromszáz soldót adok neked, drága fiatal barátom!

MÁSODIK SZÍNHÁZTULAJDONOS Négyszáz soldót adok, te szaros gazember, hihihí!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS *(a királynak adja a pénzeszacskóját)* Nesze, itt az erszényem! Vágd zsebre, és tartsd meg emlékebe!

KIRÁLY *(elteszi a zacskót)* Szolgálatába fogadná a legénykémet is?

ALMA HERCEGNŐ A bohócot játszom, tisztelt mester.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Lássam hát a bohócodat!

ALMA HERCEGNŐ *(felkapaszkodik a sziklára, élénk vidám hangon mondja)*

A szerencse oly szeszélyes:

Ilyet nem ötöl ki agy –

Szívem döbbenetet érez,

Mégsem sír és nem kacag!

De persze nem áll szilárdan

Még maga az ég sem itt,

Az ember is jobb, ha bátran,

Naponta bukfenchezik.

Ha még rugalmas a lábad,
S hajlékony még a karod,
A balsors is jó lesz nálad,
Szeretettel fogadod!

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Ezt a csikót felfogodom kölyökpojácának. Még ma éjjel per pedes apostolum Sienába megyünk, ahol társulatom szomorú- és vígjátékokat, valamint tragikomédiákat ad elő. Onnan Modenába, majd Perugiába megyünk...

KIRÁLY Mielőtt Perugiába érkezünk, fel kell bontania szerződésemet, mivel ebből a városból életem végéig számúzve vagyok.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Hogy hívtak, amikor ez történt veled, fiatal barátom?

KIRÁLY Ludovicusnak neveztek.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Én téged Epaminondas Alexandrionnak kereszteltek! Ezt a nevet egy csodálatos jellemkomikus viselte, aki nemrég meglépett a feleségemmel. Nomen est omen! Jertek, gyermekeim!

A királlyal és Almával el

KÓRUS

Már a nap a hegyre hág,
És egész éven át minden égtájt melenget,
Halljuk Sors parancsszavát:
Ábrándképet görcsrel tovaűzni kerget!

HARMADIK FELVONÁS

NYOLCADIK KÉP

Piactér Perugiában

A piac közepén a már ismert színpadterv szerint egyszerű színpadot eszkábáltak össze, ahonnan lépcső vezet a nézők padjaihoz. Hátról a színpadot függöny zárja le. Kis lépcső vezet a színpad bal oldalán lévő sarokba, amit öltözőnek használnak. Ebben a kamrában térdel a simára borotvált arcú király egyszerű, de tiszta öltözetben, ingujjban egy láda előtt, amelyen kis tükör áll, és éppen fenséges királyi maszkot fest magának. Alma hercegnő izléses, hófehér bajazzóruhában, amely fehér trikóból, prémszegélyes, szoros zekéből és magas, csúcsos fövegből áll, az emelvény szélén ül fehér nádpálcával a kezében

KIRÁLY (*kissé idegesen hadarva beszél*) Fogynak-e a jegyek, hallottál-e valamit erről, gyermekem?

ALMA HERCEGNŐ Hogy aggódhatsz még emiatt?! Arra a hírre, hogy játszol, már tegnap alkonyat előtt elkelt a mai előadásra az összes ülőhely. Egész Perugia tudja már, hogy művészeted messze felülmúlja mindazt, amit valaha láttak itt az előző Epaminondas Alexandrontól.

KIRÁLY Lelkem mélyén eddig nem fáj, hogy sikerem egy másik ember nevének hírére öregbíti. A hamis név megóvott attól, hogy túlságosan közlről megszégyenítő érintkezésbe kerüljek az emberiséggel. Ma már legmerészebb álmaimban se tudom elképzelni, hogyan mutatna személyem az uralkodói székben. Mindazonáltal talán mégis alkalmas vagyok valami többre annál, mint hogy nap mint nap az eltűnt pompa emlékeit tálaljam fel az igazi uralkodói nagyság másolataként a gyermek csöcseléknek.

ALMA HERCEGNŐ Milyen jó kedélyű voltál mindenütt, ahol színházat játszottunk eddig! Úgy éreztem, hogy viharos sikereink még csekély jutalmat is jelentenek neked mind a rosszért, amit hosszú éveken át elszenvedtél...

KIRÁLY (*bosszúsan*) Ne ügyelj tovább énreám, gyermekem, mert még

elvész a vidámságod, és bajazzód tánca helyett síri kísértetek táncát járod a közönségnek!

ALMA HERCEGNŐ Nem csoda, ha itt Perugia piacán megváltozik a kedved!
 APRÓD *(hóna alatt vaskos emlékkönyvvél átvág a téren, és az emelvény mögött lemegy az öltözőbe)* Úrnöm, a tiszteletre méltó Silvio Andreotti doktornak, őfelsége a király prokurátorának főméltóságú hitvese küldött ide... Kegyes úrnöm azzal a kéréssel fordul Epaminondas Alexandrionhoz, a hírneves művészhez, hogy saját kezű aláírását jegyezze be az emlékkönyvébe. Úrnöm megbízott, hogy közöljem, ebben az emlékkönyvben kizárólag a legnagyobb férfiak aláírásai találhatók. *(Átnyújtja a királynak az emlékkönyvet, és trószerszámot is mellékel hozzá)*

KIRÁLY *(elveszi a libatoll pennát, és magában mormogva a szavakat, a következő szöveget írja a könyvbe)* Második Epaminondas Alexandrion. *(Visszaadja az emlékkönyvet)* Jelentsd úrnődnek, a királyi prokurátor úr hitvesének, mélységes hódolatom kifejezését.

Az apród el

(Miközben befejezi maszkját) Ide még egy ráncot, így! Úgy látom, kincsem, te egyelőre megtaláltad boldogságodat a hivatásunkban.

ALMA HERCEGNŐ Igen, apám! Ezerszer igen! Amióta a tömött pad-sorok előtt naponta bemutathatom bohóctréfáimat, a szívem tele van életörömmel!

KIRÁLY *(gyorsan, ingerülten)* Ámulattal figyelem, mennyire nem hat rád a környezetünk, közben pedig mindenki elhited, hogy egyenrangú veled. Bárány vagy a farkasok között, akik, mivel egyikük sem engedne át a másikának, összeesküdtek, hogy mindenki ellen megvédenek. Ám a farkasok farkasok maradnak! És ha a bárány nem akarja, hogy végül mégis széttépjék, előbb vagy utóbb farkassá kell válnia. – De ne törődj vele! Nem értem, miféle kobold kényszerít rá éppen ma, hogy erőnek erejével fejünkre bajt idézzek!

ALMA HERCEGNŐ Ne tarts, kedves apám, olyan égbekiáltóan hálátlan-nak, hogy bohócmesterségem öröme feledtethetné velem a fejedelmi pompát, amelyben gyermekkoromban éltem, gyakran gondolok vissza gyönyörűséggel azokra az időkre.

KIRÁLY *(feláll, magára erőltetett nyugalommal mondja)* Mindenesetre felkészültem a legrosszabbra!

A király szavai közben két színházi szolga a nézőtéren az első sor elé két aranyozott karosszéket helyez. Ezzel egyidőben az első színháztulajdonos roppant izgatottan hátulról beviharzik az öltözőbe

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Alexandrion testvérem, hadd öleljelek a keblemre! *(Átöleli és megcsókolja)* A drámai művészet gyöngyszeme, te! Némitsalak el a magasztos érzés okozta lelkesedésemben!? Őfelsége, a király kegyeskedik megtekinteni az előadást. Őfelsége, Umbria királya ökirályi fenségével, Filipo trónörökössel. Nem jutsz szóhoz?! Két arany karosszéket már az első sor elé tétettem. *(Almához)* Abban a pillanatban, amikor a magas uraságok székükbe ereszkednek, a bohóc földig hajolva belép a színpadra! Tehát álljatok készen, gyermekek! És te Alexandrion, szemem fénye, hozz ma mindent felszínre magadból, ami ritka kincset csak lelked mélyében rejtegetsz! Ahogy ezt a kesztyűt *(mutatja)* kifordítom, úgy fordítsd ki te is legbensőbb világotat. Hadd halljanak a mi királyi nézőink oly dolgokat, amelyeneket Plautus és Terentius ideje óta egyetlen színházban sem hallottak.

KIRÁLY *(miközben felveszi zekéjét)* Azon gondolkodom, vajon nem lenne-e jobb talán a magas látogatóknak valami mást bemutatni, mint az én királyi trufámat; talán a vén szabóinast vagy a kondás hajnali álmát. A vén szabóinason vendégeink jót mulathatnának, ennél többet úgyse várnak, míg a királyi trufa sértheti érzékenységüket.

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS Haha! Félsz, hogy felségsértésért megint hűvösre tesznek! Ostobaság! Csak csináld a királytrufádat! Játssz erőteljesebben, mint eddig valaha! Ha őfelségei megtisztelnak bennünket, akkor a királytrufát kívánják látni! Ugyan miért ártának nekünk?! Ultra posse nemo tenetur! Nos, mit jövendöltem neked, midőn a koldusbúcsún az ország szemetéből kihalásztalak?! Ma koronás fők előtt mutatjuk be tudományunkat! Per aspera ad astra! *(El)*

Eközben a nézőtér padjait igen előkelő közönség foglalta el. A kötélkorlát mögött fej fej mellett szorong a tömeg. Szavai alatt a király fekete

királyi szakállat és parókát tesz fel, aranykoronát nyom a fejébe, és súlyos bíborpalástot terít a vállára

KIRÁLY Itt ezen a téren hasítaná le fejem a hóhér bárdja, ha valaha is visszamerészkednék Perugiába anélkül, hogy a koronáról szent esküvel lemondanék! Mi mindenről mondtam le ehelyett, hogy immár másodszor léphessek a hazai földre! A kielégülő bosszú gyönyöreiről, a férfikötelességről, hogy nemzetségem örökségét megtartsam! A föld minden javáról, amit a szerencse a bölcsőmbé hajított, és most még a csupasz emberi méltóságról is, amely a rabszolgát is meggátolja abban, hogy magát pojácaként átokverte sorstársai mulattatására prédaul odavesse!

ALMA HERCEGNŐ Téged ezer torok dicsőít, mert olyan művész vagy, akihez hasonlóan népéhez még senki sem beszélt. Hány király nevét feledték már el!

KIRÁLY Nekem ez semmit nem jelent! A babért mint nyomorult földi torzszüleményt csak a napszámos vagy a ranghajhász hordja büszkén. De tudod-e, miféle büszkeség teszi lehetővé számomra ezt az életet? Itt csak a milliónyi lény közül egy küzd kifürkészhetetlen próbatételeknek alávetve. De Nicolo király királyként halt meg! Senki nem kételkedik benne, hogy rég megszabadult már a földi hatalmak megaláztatásaitól! Senki sem követeli tőle már, hogy Istentől kapott méltóságáról lemondjon. Árnyék nem borítja homályba méltóságának emlékét. Ennek a csalásnak köszönhetem, hogy még Isten napja süt le rám. És ebből az utolsó birtokomból, amelyet egyszer talán még hasznodra rád ruházhatok, halálom órájáig semmiféle vihar el nem söpörhet!... A jogaromat! Az országalmát! *(Mind a kettőt kivieszi a ruhásládából)* És most következzen a ki... királytrufa! *(Hirtelen szögörccstől lélegzet után kapkod)*

ALMA HERCEGNŐ *(segítségére sietve)* Édes Istenem! Apám! A festéken keresztül látom, milyen falfehér az arcod!

KIRÁLY Csak egy sóhajnyi! Már el is múlt. Még a börtönből maradt.

Pietro király és Filipo herceg belépnek a nézőtérre, és helyet foglalnak az arany karosszékben

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (*kintről kiált*) Színpadra, bohóc!

KIRÁLY (*felugrik*) Menj, menj, már nagyon jól érzem magam.

ALMA HERCEGNŐ (*bolondpalcáját kézbe véve felugrik a színpadra, mélyen meghajlik, és könnyed élcelődő hangon beszél*)

Jövök, hogy bejelentsem a királyom –

Olyan király ő, kinek soha még

Nem juthatott valódi trón. –

És komornyikját is bemutatom.

Lakájravasztságot és szolgálkúséget utánózva

Félisten, hős ő – egyaránt csodálom

Csodás ruháját, ékes szellemét,

Rendjelt, hivatalt kérek tőle szépen,

S nagyon kívánom, hogy sokáig éljen.

S ha másként tesz és más lesz az uram,

Amitől óvjon az Isten kegyelme,

Hódolok annak is szolgálai,

Méltó leszek a komornyik-szerepre,

Jólétért egy kis játék nem nagy ár.

De elhallgatok, mert itt a király.

KIRÁLY (*fellép*)

Álmatlanul forgolódtam ma éjjel.

ALMA HERCEGNŐ (*keresztbe font karral meghajol*)

Ezért keményen

Számolj le a néppel!

KIRÁLY

Népem? Büntessem? –

Holott szellemem

Azt súgja, jobb, ha magam büntetem! –

Másnál jobban megtettem valaha,

Mit rám kiró emberi kötelesség?! –

Trónom előtt tűnj el, míg elmehetsz még!

Azért nem aludtam ma éjszaka,

Mert aláírtam – törvény szabta meg –

Este egy halálos ítéletet!

Takarodj, féreg! Utolér a vész,

Ha nem óvod meg fejed haragomtól!

ALMA HERCEGNŐ *(a közönség felé fordulva, könnyedén)*

Látod, tisztelt közönség, mily nehéz
 Becsülettel érvényesülni olykor!
 Oltalmamra szavakat nem találok,
 Megadással viselem sorsomat.
 Lesújtva megyek – de bármerre járok,
 Másik alakban térek vissza majd.

Lemegy a nézőtér felé vezető lépcsőkön, és a közönséggel szembefordulva elhelyezkedik a lépcsőn

KIRÁLY *(magának)*

Edzettem szememet, szellememet
 Fél emberöltőn át, tusák tüzében,
 Hogy boldogabb lehessen drága népem!

ALMA HERCEGNŐ *(a közönségnek, gunyorosan)*

Bár tett volna bölcsebbet ehelyett!
 Hol a hála?! Azt susogják a népek,
 Hogy nincs ki minden kereke szegénynek.
 Szent példáján a kölykök is röhögnek!

KIRÁLY *(felemelt kézzel)*

Fényeskedj nekem, Uram! – Soha többet
 Akaratodtól el ne távolodjak,
 S felismerjem gyorsan a Jót s a Rosszat!
 Ha visszfényeddel boldogítasz engem,
 Akkor a vak csőcselék röheje
 S a gyöngesség se sújt a földre le!

ALMA HERCEGNŐ *(felugrik, diadalittasan)*

De én lesújtlak! –

A színpadra lép, egy kurtizán módjára mozog és beszél

Nézd, nővé születtem,
 Enyém a kincs, amely királyi kéjre
 Gerjeszthetett bárkit is valaha!
 S virul az ártatlanság mirtusza,
 Tied testem viruló üdesége! –
 Nyögve koronád igája alatt,
 Arád a szent szemérem, s emiatt

A kéj varázskertjébe sose léptél.
 Uralkodónk légy! Pirulni ne féljél!
 Hogy halállal s ördöggel közösen
 Ne szórja a hős, s a próféta sem
 A teremtés csodáira a szennyet:
 Jobb ha a mélyből istenhez esengnek,
 Hogy boldog lényük üdvözült legyen! –
 Ha népéhez az Úr majd hazarendel,
 Királyi hírnév ott fent nem fogad –
 Egyiptomból érkeztél – nem epezt el,
 Hogy nem láttad a piramisokat?!

KIRÁLY

Míg buja nyugalomban dőzsölök,
 Ki óvja népem? Ki hallja, ha jajgat?

ALMA HERCEGNŐ (*öntelten*)

E hivatalt hadd kérjem el magamnak!
 Már mint csöpp gyermek, mindenekfölött
 A makacs, betöretlen lóra vágytam,
 Hogy hasznosítsam dühét gyors futásban.
 Néped is nyög majd s lebirja a vágy,
 Hogy lelkét s pénzét neked adja át!

KIRÁLY

Kotródj házamból, ó, te ringyók rongya,
 Mert bélyeget sütök a homlokodra,
 Szemérmetlen!

ALMA HERCEGNŐ (*a közönségnek, zavart mosollyal*)

Kirugott a király!

Tán nem tetszik neki a termetem!

A lépcső felső fokára lép

Áruld el, tisztelt publikum, nekem
 E furcsa úr gyöngéje miben áll?
 Bősz taglejtése miatt e bohózat
 Tragédiává átfogalmazódhat!

PIETRO KIRÁLY (*Almához*) Szállj szembe vele miniszter vagy kancellár, és vedd szemére, hogy éppen bölcsessége dönti nyomorba az országot! Ha szavadra hallgat, akkor valóban bolond, ha nem, akkor merészen zsarnoknak nevezem!

ALMA HERCEGNŐ *(meghajolva)*

Parancsodra. – Fogadja hódolat

Kegyed király, okos tanácsodat!

Visszamegy a színpadra; a királynak, egy besúgó udvaronc modorában

Rémülten látom: veszélybe került

Felséged bölcs uralma! A tömeg

Már a várudvart ostromolja meg!

Hü kancellárja, én, bizton tudom:

A felkelést csak az csitítja le,

Ha nem löveti jó uralkodónk szét

E fenyegető hordát, de a szomszéd

Hercegek ellen indul meg vele!

Jósorsától csömört kap a szegény nép!

Tenni akar, únja a hosszú békét.

Vért inna, hiszen állat – ez elég ok!

Adj neki mánort, hogy halálra-vágyón,

Végsőt nyögve győztesé koronázzon!

Az Égtől kapod ezt a haladékot.

Ragadj kardot! Különben még e percben

Magad vérzel el, halálos sebekben!

PIETRO KIRÁLY Ez beszéd! *(A trónörökshöz fordul)* Emlékszel, fiam, milyen kockázatos lépésekre akart rávenni Bernardo Rucellai, amikor a polgároknak megtiltottam, hogy egy héttel meghosszabbítsák a karnevált? Ez a csinos fiú úgy beszél, mintha akkor ott lett volna!

FILIPPO HERCEG A színészek pompásan játszanak. Engedd, felséges atyám, hadd hallgassuk őket tovább!

PIETRO KIRÁLY Izgatottan várom, milyen választ ad odafenn az én derék pályatársam!

KIRÁLY

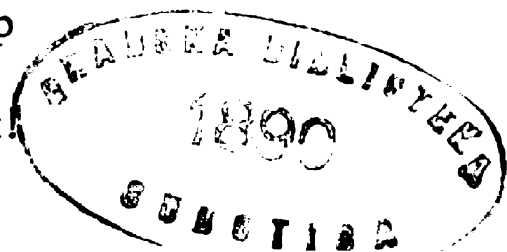
Életem? – Vesszen!! – Nem rémít a nép

Dühe! Tébolyától halni szeretnék

Inkább, semhogy bűnöm okozza vesztét!

S ha vérem lesz rajtuk szégyen-pecsét,

S érezvén bosszuját e szörnyűségnek

Imádkozva az ész napjába néznek,
Halálomért dicső lesz ez a bér! –
De mert háborut koholni látlak,
Kancellári tisztedből elbocsátlak,
Örülj, hogy a hóhér-bárd megkimél!

PIETRO KIRÁLY Királyi szavak, akár én is mondhattam volna! Csak nem olyan könnyű egyik percről a másikra jobb kancellárt találni. *(Almához)* Sajnálom, ifjú diplomatám, hogy tanácsom ilyen bajba sodort!

ALMA HERCEGNŐ *(a közönséghez fordulva)*

Eszem tévutra harmadszor szaladt! –
De mielőtt még, drágák, bemutatnám,
E hőst hogyan töröm meg játszva, s aztán
Hogy vinnyog és nyög nádpálcám alatt,
Siralmasan lábamhoz kúszva görnyed,
Mint akit lelkének gyötrelme tört meg,
S kérlel, hogy őt magamhoz én emeljem,
Porban térdel és könnye áradat –
E mutatványhoz növelni a kedvem,
Vegyétek elő a bukszátokat,
S a kis bohóc elé nyájas kezekkel
Kis jótéteményt szórjatok ezennel!

Egy tányért vesz a kezébe, és lemegy a lépcsőn

Rövid a szünet, ó, tisztelt közönség!

A jótéteményt tányéromba öntsék!

*A magas vendégeket kerülgetve a nézők soraiba hatol, és pénzt gyűjt.
Eközben a király fel-alá járkálva magában beszél a színpadon*

KIRÁLY

Harc harc után! Ha erőm elapad,
A halál mint pusztán a tűz, vonul
Hazámon át, elfojthatatlanul.

A közönségnek

Elég egy obulus is, jó urak!

ALMA HERCEGNŐ *(az egyik nézőnek, aki megfogta a csípőjét, és a térdére ültette)*

Ej, pfuj, uram, nagyon illetlen ez!

S nem is vagyok lány! Húzódjon odébb!

NÉZŐ Egy fiúkéz nem lehet ily kecses!

KIRÁLY *(jogarát fenyegetően lóbálva, a közönségnek)*

Jó uraim, egy obulus elég!

Magának

Bár vége volna! – A bánat lehúz,

Így várom, hogy redőiből a Sorsnak

Reám mily nem-sejtett kínok zuhognak!

Pietro királynak és a trónörökösnek

Tisztelt urak, elég egy obulus!

Pietro király magához inti Almát, és egy bankjegyet helyez a tányérjára

KIRÁLY

Művészen mikor csordul túl a vad vágy?

Fő-boldogsága a boldogtalanság.

Szilaj panaszból üdvös kéjt merít.

De szükölködve megbénul a szárnya!

S aranycsörgés plántálja tudatába

Mély emberségének rejtelmait.

Alma ismét a színpadra lép, és a tányér tartalmát a király tenyerébe önti; a király hozzávetőleg felbecsüli a pénzt, melyet aztán bíborpalástjába süllyeszt, majd Alma felé fordulva beszél tovább

Ismét élém lépsz, csalóka alak,

Ki vagy te, mondd? – Tüstént közöld velem!

ALMA HERCEGNŐ *(mostantól kezdve a rossz lelkiismeret megtestesítője)*

Én – te vagyok!

KIRÁLY Én vagyok én magam!

ALMA HERCEGNŐ

Meglátjuk mindjárt, ki mond igazat!

Vadállat tépte szét – ott a tetem!

Te vagy a bűnös, tudom biztosan!

KIRÁLY Én öltem meg! – Ez hogy jutott füledbe?

ALMA HERCEGNŐ Nézd csak, körben a máglyák! Mennyi pernye!

KIRÁLY Tudsz róla?

ALMA HERCEGNŐ Kócba s kátrányba pakolt
Lelkesült hús!

KIRÁLY Nekem muzsika volt
Hörgése! – Hogy bűnhődtem, rettenet!

ALMA HERCEGNŐ Háború s béke közt dönteni torzan
Turkász ma is az oltáron a vérben,
Az ártatlanság eleven belében!

KIRÁLY Honnan szerzed e rémes híreket?
Megtéptem hajamat bűnbánatomban!
A hatalom rontott meg!

ALMA HERCEGNŐ Dobogó
Szívet ölelsz magadhoz, hogy mohó
Vággyal kiolts egy szempárt, mókamester!

KIRÁLY Ezt nem tettem!

ALMA HERCEGNŐ De tetted!

KIRÁLY Tartás a rosszban
Mértéket már!

ALMA HERCEGNŐ Virultak zsenge testtel
A gyermekek, s hogy nézd, mint ránganak,
Kéjjel vagdalod szét tagjaikat!

KIRÁLY Ne! Soha többé!

ALMA HERCEGNŐ Elhagyod magad;
Mert erős vagyok, és te gyenge vagy!
Láss neki!

KIRÁLY (*térdre omlik*) Kegyelmezz!

ALMA HERCEGNŐ Volt-e velem

Tusázva tied már a diadal?

KIRÁLY (*Alma lábaihoz tekergőzve*)

Köves talajba verdesem fejem
Ördögi kínban!

ALMA HERCEGNŐ Láss neki hamar!

Ártatlanok kínja irt ad sebedre!

KIRÁLY (*hangosan jajveszékelve*)

Erős vagy, állat, s én vagyok a gyenge;

Adj haladékot – új rettenetet
 A rég-elfeledettre ne tetézzek!
 Porban rángok előtted, mint a féreg.
 Jobb énem, mit elvesztettem veled,
 Kérlel, hogy ájulásomban ne ölj meg!
 Karom már új áldozatokra várna,
 Nyúl értük – s nyelvem, sokszor vérbe mártva,
 Imádkozik: dühömtől mentsd meg őket!

PIETRO KIRÁLY (*ingerülten feláll helyéről*) Kissé túlzásba viszed a meghunyászkodást. Mit gondol majd az ostoba tömeg, ha uralkodóját porig alázkodva látja!

ALMA HERCEGNŐ (*a király nyakára teszi a lábát, és diadalmasan fel-
 emeli nád pálcáját*)

A sors rikoltó visszfénye miatt
 A bolondban vad rettenet riad!

A királynak

Megmentlek! – Előbb mondd az esküszót,
 Hogy szíved nem tisztel mást, csak a Jót!

KIRÁLY Esküszöm!

Könnyek közül felpillantva

Nem értem – ezt akarod?!

Ki vagy te, mondd?

ALMA HERCEGNŐ Az álmod! Démonod!

Ébredj igézetemből s magasabb
 Célokra szenteld tisztultan magad!

KIRÁLY (*félénken és bátortalanul felkel a földről*)

S ha vénebb leszek is, mint Matuzsálem,
 A rémes tébolyt sose feledem!

Mert a szemérmes éj fátyla alatt

Fellobban a fáklya! Vadul lobog

Emésztő tűz forró tagokon át!

Győzelmet ünnepel a bűn! Vidul

A buja pokol! Tobzódik a gabság!

S mind, amit vén kéjenc, kit gerjedelmek

Gyötörnek, nem agyalt ki, ott tolong,

Régi barátként, ittas vágy előtt! –

Ó, áldott, áldott napfény aranya!

ALMA HERCEGNŐ *(a köszönségnek, Bajazzo stílusában)*

Közeleg immár versem végszava.

Ha sokat jajongtunk volna, bocsánat!

Nem volt ez más, csak az akrobatáknak

Közkedvelt, ősi és művészi trükkje –

Gesztus

Ráléptünk a saját fejünkre!

PIETRO KIRÁLY *(a királyhoz)* És ezt nevezed te trufának, barátom?

Nem látod, hogy szemembe könnyek tolnak!

KIRÁLY *(miután levette a koronát)* Higgyc el, felséged, hogy ezt a játékot mindenhol ártatlan trufaként fogadták!

PIETRO KIRÁLY Nem hiszem! Ilyen durva lelkületűek lennének az alattvalóim? Vagy mivel magyarázod ezt?

KIRÁLY Erről nem tudok felségednek számot adni. Ilyen az élet.

PIETRO KIRÁLY Ám legyen! Ha ilyen az élet, akkor addig ne halljon téged a népem, amíg meg nem ért, mert különben játékos csak alássa hivatásom tekintélyét. Vedd le a palástod, és lépj elélem!

A király leveti palástját, szakállát és parókáját, majd lemegy a lépcsőn

Olyan embernek, aki eddig garasok gyűjtögetéséből tengette életét, semmiféle állami tisztséget nem adományozhatok. De királyi méltóságom nem akadályozhat meg abban, hogy azt az embert, akinek csodálatos tehetsége könnyekig megrendített, legközelebbi kísérőmmé ne válasszam. A trón mellett üresen áll egy hely, amelyet mindmáig nem töltöttem be senkivel, mert az ostobaságnak semmi helyet nem akarok nyújtani ott, ahol az ész minden mennyisége is vajmi kevés. Te azonban foglald el ezt a helyet. Jogod és hatalmad annyi sem lesz, mint államom legutolsó polgárának. De álljon a te fennkölt gondolkodásod közém és a nép közé, közém és a koronatanács közé, és férközhessék büntetlenül közém és gyermekem közé. Ahogy szellemed ott fenn a színpadon tántoríthatatlanul magasodott az uralkodó és tulajdon sötét vágyai között, úgy uralkodjék az én lelkemben is! Kinevezlek udvari bolondommá. Kövess! *(Indulni készül)*

ELSŐ SZÍNHÁZTULAJDONOS (*kirohan az öltözőből, átviharzik a színpadon, lebotladozik a lépcsőkön, és térdre borul Pietro király előtt*) Moriturus te salutat! Leghatalmasabb felséged legméltatlanabb színháztulajdonosa a saját kezével vágta le az akasztófáról ezt a pazar jellemkomikust, és most – leghatalmasabb felséged legkegyelmesebb választása folytán – örökre megsemmisül.

PIETRO KIRÁLY Abban a kiváltságban részesítünk, hogy előadásaid húsz esztendeig adómentességet élvezhetnek.

KIRÁLY Felség, kegyeskedjék fontolóra venni, hogy ennek a kiskorú gyermeknek én vagyok az apja, és hogy az apának királyi kegyed előbbre való, mint a színésznek, mert remélheti, hogy gyermekének immár nem kell eltitkolnia többé valódi nemét.

PIETRO KIRÁLY Így hát megcsalt a szemem! (*Almához*) Merész kijelentéseidet asszonyi szájból nem óhajtom még egyszer hallani. (*A királyhoz*) Gyermeked veled jöhet! (*A herceggel együtt távozik a színházból*)

KILENCEDIK KÉP

Trónterem

A király udvaroncruhában a trónnal szemben a lépcsőn kuporog. Udvari bolondi tisztségére finoman utal a szokásos sipka; erőtlen kezében kurta bolondpálcát tart. Feltűnően megöregedett, vértelen arca mélyen barázdált, szeme kétszer akkorának látszik, mint korábban

KIRÁLY Milyen különös is az élet! Hosszú éveken át sokféle nélkülözés közepette is éreztem, hogy testi erőm naponta növekszik. Minden hajnalt frissebb szellemmel, edzettebb izmokkal köszöntöttem. Semmiféle sorscsapás nem rendített meg hitemben, hogy természetem elnyúhetetlen. De amióta gondtalan jólétben élek itt, zsugorodom, akár tavasszal az alma. Érzem, hogy az élet lépésenként egyre csak távolodik tőlem, és az orvosok vállvonogatva, megnyúlt arccal vallják be egymásnak, hogy nem értik ezt a romlást. Vajon uralkodtam-e egykor ebben a teremben? Amióta itt vagyok, naponta kérdezem ezt magam-

tól, és egyre valószínűtlenebbnek tartom. Oly nehéz elhinnem, mintha valaki arról akarna meggyőzni, hogy valamikor már éltem egy másik égitesten, Pietro király pedig a legméltóbb fejedelem, aki valaha trónon ült, és én vagyok valamennyi országában az utolsó, aki vele cserélni szeretne. Esténként ez az utolsó szavam, olyan szó ez, amelytől nem álmodom a fullasztó börtönlevegőről, hanem csepegő, vihartépázta, panaszosan zúgó fakoronákról, végtelen komor mezőkről, bozótok, füvek tiszta harmatáról és arról a rozszant kordéról, amelyen vakmerő csavargónép hányódik egyik helyről a másikra, és amelynek zötykölődő rázós deszkáin minden szív engem köszönt, tétovázva szánalom és hódolat között. Néhány napja különös görcsöt érzek a bal karomban. Nem csúz, nem is öregkori gyengeség ez. De mielőtt az utolsó szál is elszakad, be kell végeznem művemet. Ó, sors, engedd, hogy hálával, barátsággal váljunk el egymástól. Azzal a körültekintéssel, amelyet életem egyedüli hozamának nevezhetek, kezdtem hozzá a műhöz. Vagy megint én leszek az, akit bolonddá tesznek? Talán a szilaj ifjú szívek egyáltalán nem is igényelték segítségemet. Talán csak hiú önteltségemben tulajdonítom magamnak az érdemet, hogy én segítem frigyüket. Ki nyitja fel szemem, hogy láthassam önmagam?! Úgy távozom, ahogy jöttem, vakon? Megyek és fülelek! Később így nem kell sokat töprengenem a válaszokon. *(El)*

Pietro király és Filipo trónörökös lépnek be

PIETRO KIRÁLY Megkérdeztem a Mediciektől Firenzében, hajlandók-e egyik lányukat feleségül adni hozzád. Épp most kaptam a hírt, hogy a Mediciek, bízva a hatalmuk szilárdságában, szíves örömet fogadnának efféle kapcsolatot.

FILIPO Mielőtt ezt megtette volna, felséges atyám, már a leghatározottabban kijelentettem, hogy senki mást nem veszek feleségül, mint donna Almát, Alexandrion lányát.

PIETRO KIRÁLY *(felfortyan)* Az udvari bolondom lányát! A mészárszékben a helyed, ahonnan jöttél!

FILIPO Akkor engedj vissza oda, felséges atyám!

PIETRO KIRÁLY Még ha a lány erényéhez semmi kétség sem férne, mindannyiunk boldogulása megköveteli, hogy fejedelmi házból való

lányt végy feleségül. Ha egy perugiai polgárlánynak udvarolnál, abban sem láthatnék – hacsak arcul nem csapnám saját származásunkat – hozzánk méltatlan kapcsolatot. Mégis, ha így választanál, ez is bűn lenne, amely az államérdeket sérti, mivel pártoskodást és erőszakot szülne a polgárcsaládok között. De ha népednek olyan királynőt választasz, kinek származása mindennél homályosabb, akkor ezzel azt bizonyítod, hogy semmibe veszed fejedelmi kötelességeidet. Ki tudná felsorolni, milyen örökség származna rád ilyen frigyből? Trónra lépésedet bizalom helyett lappangó félelem, megvetés és gőg, szorongás és engedetlenség fogadná. Azért buktattam meg Nicolo királyt, és kergettem korai halálba, hogy fiam is ugyanabba a határtalan elvakultságba essen, mely neki trónjába és életébe került! Épp azért állítottam oldalamba Alexandriont, mert ezeken a sorsdöntő kérdéseken elmélkedett. *(Kikiált)* A bolondot! Most mutassa meg nekem, hogy bölcsességét nem kötik gúzsba a vér kötelékei sem! Most mutassa meg nekem, vajon ő maga is úgy cselekszik-e, ahogy beszél, mint én teszem, vagy pedig ő is csak üresfejű hetvenkedő.

KIRÁLY *(belép)* Mit parancsol az én drága uram?

PIETRO KIRÁLY Tanácsaid, amelyeket a legszörnyűbb veszedelem óráin adtál, hálaóra köteleznek. Ha nem bíztam volna magam nehéz döntésekben engedelmesen a te türelmes, józan és csalafinta ravaszságodra, ma talán idegen járom alatt nyögnénk. De most olyan áldozatot követelek tőled, amivel az államnak és a kormányzásunknak mint gyermeked apja tartozol. Fenntartás nélkül a hatalom részesévé tettem értelmédet, hogy köztem és vérem között szavad döntően essen latba, nem sejtve, milyen hamar meg kell parancsolnom az értelmédnek, helyezkedjék tenmagad és lányod közé. Ez a herceg a lányod kezét követeli tőlem.

KIRÁLY Gyermekem égi magasságban áll felettem, talpa soha nem érintette úgy a földet, hogy a boldogság buja vetésének virágai ne szökentek volna szárba keskeny lába nyomától az én örömömré.

PIETRO KIRÁLY Elhiszem neked, de te parancsold meg a lányodnak, hogy a herceg minden ajánlatát utasítsa vissza.

FILIPO Ennek a parancsnak donna Alma soha nem fog engedelmeskedni!

PIETRO KIRÁLY Csend!

KIRÁLY Én ebben az országban semmit sem parancsolhatok.

PIETRO KIRÁLY Való igaz! De engedelmeskedned kell!

KIRÁLY Való igaz! De a gyermekemnek nem kell engedelmeskednie nekem!

PIETRO KIRÁLY Elég a tréfából! Sajnálom, hogy túlbecsültem az eszedet! Értsd meg, ha vonakodsz, nem maradhattok tovább udvaromban. Fáj látnom, hogyan szenved hajótörést ezen a zátonyon türelmes józanságod. Rossz apa vagy, Alexandrion (*a király megrezzen*), ha nem riadsz vissza attól, hogy gyermekedet megfoszd a jóindulatomtól! Hogy biztosítsam magam a hálátlanság vádja ellen, továbbra is kifiztettem a járandóságodat...

KIRÁLY Köszönöm, testvér, kegyedre tovább nem tartok igényt.

PIETRO KIRÁLY Elment az eszed!

KIRÁLY Én tisztábban látok nálad! A hatalmas, csodálatos végzet beteljesülését éppoly kevéssé akadályozhatod meg, mint én.

PIETRO KIRÁLY Elég a fecsegésből! Utoljára kérdem, engedelmeskedsz-e parancsomnak?! Ha nem, hát rettegj haragomtól!

KIRÁLY Túlnőtt ez már mind a te, mind az én hatalmamon!

PIETRO KIRÁLY Ám legyen! Fusson a fiam utánatok, ha kergeti a vágya! Így hát száműzlek téged és gyermekedet e naptól fogva életetek végéig Umbria földjéről, és halállal lakoltok, ha valaha is visszatérnétek!

A király hosszan, harsányan nevet

FILIPO Szűzanyám, mi történt vele!

PIETRO KIRÁLY (*meghökkenve*) Így csak egy örült nevet!

KIRÁLY (*nevetve*) Felsőged kedvessége tán megengedi nekem, hogy nevessek, ha már megfizettek érte, hogy bolond legyek!

PIETRO KIRÁLY Adj magyarázatot, Alexandrion, mi megy végbe a lelkedben!

KIRÁLY (*kihúzza magát*) Tudod-e, hogy te ebben a teremben száműztél már engem Umbriából halálbüntetés terhe mellett!?

PIETRO KIRÁLY Nem tudok visszaemlékezni minden ítéletemre!

KIRÁLY Az első ítéletedet Nicolo király felett hoztad, és az én vagyok!

PIETRO KIRÁLY (*megrendülten*) Már régen sejtettem, hogy ilyen véget

fog érni! (*A királyhoz*) Előző foglalkozásodból akarsz egy tragikus jelenetet bemutatni?

KIRÁLY Én, aki itt állok, én vagyok Nicolo király!

PIETRO KIRÁLY (*Filipóhoz*) Elveszett! Isten legyen irgalmas lelkének!

FILIPO Szegény gyermeke! Kegyelmes Isten, ha ennek hírért veszi!

KIRÁLY (*a legnagyobb csodálkozással*) Miért nem meredtek kővé az ámulattól? Talán nem hisztek nekem!? Alighanem bizonyítékot követeltek arra, amit bukásom után csak emberfeletti erővel tudtam titokban tartani?!

FILIPO Hiszünk neked, Alexandrion! Hadd kísérjelek a szobádba. Hiszünk neked!

PIETRO KIRÁLY Csak nyugodjék meg előbb szegény szíved!

KIRÁLY (*rémülten*) Nem, nem! Nem nyugszom meg! Nem hisztek szavamnak! Kétkedtek elmém épségében! – Mindenható Isten, mivel bizonyítsam igazamat?! Hívjátok ide a lányomat! Legfőbb ideje; már nem sokáig látom a napvilágot! Hívjátok a lányomat! Nincs elég erőm már, hogy magam menjek érte. Hívjátok a gyermekemet! A gyermekemet!

FILIPO Könyörgöm, apám, tagadd meg kérését! A lány elpusztul fájdalomában, ha mit sem sejtve pillantja meg elméje elborulását.

KIRÁLY Hívjátok ide gyermekemet! Nem hagyhatok rá egyebet, mint fejedelmi származásom; és most mérhetetlen ostobaságom miatt ebből a javából is kiforgatják! Ki ad hitelt a lány szavának, ha szemem lehunyom! Szent igaz, királyhoz már egyáltalán nem hasonlítok! Képeimet, szobraimat szétrombolták! Ha akadna is még egy, ki fogadná el a hasonlatosságot rettentő állításom bizonyítékául! A hasonlatosságot, amelyből az idő szemernyit sem hagyott! Világítsd meg értelmemet, egek ura, szörnyű halálfélelemben!

PIETRO KIRÁLY Hát elfelejtetted már, drága Alexandronom, hogy Nicolo király halott?

KIRÁLY Halott? Mily jóságosan beszélsz, mivel örültnek tartasz! – Halott? – Hol a sírja?! Küzdöttem a háborgó hullámokkal, és a városfalon át menekültem ki a vidékre. De ki hiszi ezt el nekem! Hívjátok ide gyermekemet! Ő majd tanácsot ad nekem, ahogy már százszor és ezerszer segített rajtam tiszta értelmével!

FILIPO Felséges apám, sietek, és idehívom az udvari orvost!

KIRÁLY Hívjátok ide a gyermekemet. A gyermekemet!

ALMA HERCEGNŐ (*beront*) Apám! Mindenható Isten, panaszos hangod betölti a házat!

KIRÁLY Nicolo király vagyok-e, avagy sem?

ALMA HERCEGNŐ Nicolo király vagy, apám! Ne félj! Mit árthatnak ma már nekünk!

KIRÁLY Úgy, téged is megszállt hát az örület, vagy nyomorult csaló vagy! Nem hisznek nekünk! Mivel bizonyíthatnánk be nekik igazunkat, hogy aztán fejemet a hóhér tönkjére hajthassam, és ezzel tanúsítom származásodat?! KüldjeteK börtönbe! Ott jegyzőkönyvbe vették testemen a hegeket! Megszentségtelenítettem a király nevét! Átkozott legyen a király – kiáltottam. Az a király én voltam. De hol van az az épelméjű ember, aki elhisz ilyen végzetet! Miért nem gondoltam erre hosszú évek során! Ki hordja a zsebében az okmányokat arról, hogy nyakát kétszer fenyegette a hóhér bárdja! És most kutassam a mindenható nyomokat? Mélyebben, mint valaha bárki, hogy végül örültnek nyilvánítsanak? De hát ilyen az élet! Ilyen az élet!

PIETRO KIRÁLY Fájdalmad látványa szívet szorongató, Alexandrion! De állításod nevetséges!

ALMA HERCEGNŐ Ő Nicolo király!!

FILIPO Gondolja meg, hogy mit beszél, donna Alma!

ALMA HERCEGNŐ Ő Nicolo király!!

KIRÁLY Kutass emlékezetedben, okos, drága gyermekem, nem tudsz-e valamilyen eszközt, amellyel az igazság napnál fényesebben megmutatható nekik!

ALMA HERCEGNŐ Számptalan bizonyítékot szerzek neked, apám, mihelyt a halálos ítéletet leveszik rólad.

FILIPO Nicolo király lányát nem nevezték-e Almának?

PIETRO KIRÁLY Ezer és ezer gyermeket keresztelnek fejedelmi névre!

KIRÁLY Hallod, gyermekem? Csalhatatlan bizonyítékot! Különben a világgal folytatott áldatlan harcomat még a bolondok tornyában végzem be, és megterhellek egész életedre a legszörnyűbb átokkal, a nevetségesség átkával!

ALMA HERCEGNŐ Vezessenek az orsolyákhoz!

FILIPO Hát lehetséges! A király legyőzője szolgálatában! Beszélj, apám! Kegyelmezz meg neki!

PIETRO KIRÁLY Akárki vagy, elengedek minden büntetést, mely fenyeget.

KIRÁLY A bizonyítékokat, gyermekekem! Gyorsan a bizonyítékokat! Mert ha a napnál világosabbak is, halálom után éppoly kevésé járulnak hozzá származásod elismeréséhez, mint most az én üres szavaim!

ALMA HERCEGNŐ Az orsolyák főnökasszonya majd tanúságot tesz... *(Megretten)* Apám! Úrjézus! A tekinteted! Kit keresel olyan elhagyottan? Az irgalmas égre, beszélj!

FILIPO *(a király segítségére siet)* Hagyja, donna Alma! Félő, hogy elhagyja ereje.

KIRÁLY *(haláltusáját vívja, miközben Alma és Filippo lefektetik a trón lépcsőjére)* Bizonyítékokat keresek! Bizonyítékokat: ki tudja hullájával bizonyítani, hogy király volt! Ez az utolsó alkalom! Nem vagyok örült! Siess, gyermekekem! Bizonyítékokat!... Már késő! Túl késő!... Ilyen az élet!

ALMA HERCEGNŐ *(jajgatva föléje hajlik)* Apám! Apám! Nem hallasz engem? Nézz a szemembe, apám! Mit keres a kezed? Gyermekek térdel melletted!

KIRÁLY Lemondok – de nem mint király, hanem csak mint ember... *(Meghal)*

ALMA HERCEGNŐ Ó, jaj! A szeme! Apám! Mozdítsd meg a kezed! Jaj nekem, nincs hát segítség, ó, jaj nekem, már nem hallja a hangomat! Orcája merev! Hogyan melegítsem meg a szívét? Hol van hatalmas lelked, apám? Hol van, hogy megmentsen téged! Ne hagyj magamra! Jaj nekem, jaj nekem, elhagytál engem!

PIETRO KIRÁLY *(magában)* Kiközösítettként állok itt!

FILIPO Csillapodjék fájdalma, donna Alma!

PIETRO KIRÁLY Amennyire tőlem telik, enyhíteni szeretném vesztesége fájdalmát, ha hajlandó rá, hogy általad leányom legyen.

FILIPO Isten áldja meg érte, apám!

PIETRO KIRÁLY Bárki volt, a királyi kriptába temetjük. De senki emberfia egy szót se tudhat meg abból, ami ebben az órában itt köztünk történt. A történelem ne jelentse rólam, hogy királyt tettem meg udvari bolondomnak!